

Міністерство внутрішніх справ України
НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ УКРАЇНИ
ДЕПАРТАМЕНТ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ДНІПРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

І. С. Дрок
М. Є. Бреславська
Д. І. Головатий

**ПАРТНЕРСТВО ПОЛІЦІЇ ТА ГРОМАДИ:
СУЧАСНІ СТРАТЕГІЇ БЕЗПЕКИ**

Практичний посібник

Дніпро
2025

УДК 342.95 + 351.74

Д 75

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Максим АХРАМЄСВ, начальник Департаменту превентивної діяльності Національної поліції України, полковник поліції;

Андрій СОБАКАРЬ, завідувач кафедри адміністративного права і процесу Дніпровського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор, підполковник поліції.

Дрок І. С., Бреславська М. Є., Головатий Д. І.

Д 75 Партнерство поліції та громади: сучасні стратегії безпеки: практ. посіб. / І. С. Дрок, М. Є. Бреславська, Д. І. Головатий. Дніпро : Дніпров. держ. ун-т внутр. справ, 2025. 96 с.

ISBN 978-617-560-096-2

Рекомендовано до друку Науково-методичною радою Дніпровського державного університету внутрішніх справ (протокол № 1 від 10.09.2025)

Висвітлено актуальні питання взаємодії поліції та територіальних громад у сфері забезпечення публічної безпеки та правопорядку. Викладено сучасні підходи до діяльності поліцейських офіцерів громади, орієнтованої на потреби населення, розглянуто прикладні теорії злочинності та правопорушень, методи запобігання злочинності через екологічний дизайн та стратегії планування у сфері безпеки. Особливу увагу приділено реалізації безпекових ініціатив у співпраці з органами місцевого самоврядування та громадськістю.

Посібник поєднує теоретичні положення та практичні рекомендації, що сприятимуть підвищенню ефективності профілактичної роботи поліції, розвитку партнерських відносин із громадою, впровадженню інноваційних превентивних стратегій.

Для працівників Національної поліції України, органів місцевого самоврядування, представників громадських організацій, науковців, викладачів та курсантів закладів вищої освіти системи МВС.

АВТОРИ:

Ірина ДРОК, завідувач науково-дослідної лабораторії превентивної діяльності та соціологічних досліджень Дніпровського державного університету внутрішніх справ, майор поліції, кандидат юридичних наук, доцент;

Майя БРЕСЛАВСЬКА, начальник управління взаємодії з громадами Департаменту превентивної діяльності Національної поліції України, майор поліції;

Дмитро ГОЛОВАТИЙ, старший інспектор з особливих доручень відділу супроводу та забезпечення підготовки поліцейських офіцерів громади управління взаємодії з громадами Департаменту превентивної діяльності Національної поліції України, майор поліції.

ISBN 978-617-560-096-2

© Автори, 2025

© ДДУВС, 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ I. Діяльність поліцейських офіцерів громади, орієнтована на потреби громади.....	5
РОЗДІЛ II. Прикладні теорії злочинності та інших правопорушень.....	8
РОЗДІЛ III. Метод запобігання злочинності через екологічний дизайн.....	46
РОЗДІЛ IV. Метод планування та стратегічного вирішення проблем безпеки.....	70
РОЗДІЛ V. Реалізація «безпекових ініціатив».....	87
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ТА РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	93

ВСТУП

У сучасних умовах реформування правоохоронної системи України важливого значення набуває діяльність поліцейських офіцерів громади (ПОГ), яка базується на принципах відкритості, довіри, партнерства та орієнтації на потреби населення. Реформа Національної поліції України започаткувала нові підходи до забезпечення громадської безпеки. Однією з ключових ланок цієї трансформації став інститут ПОГ.

Особливого значення набуває роль ПОГ в умовах війни. Саме він є першою ланкою безпеки для жителів, допомагає координувати дії з евакуації, захисту вразливих категорій населення, протидії деструктивним впливам та збереження громадського порядку. ПОГ стає не лише гарантом правопорядку, а й символом стабільності, підтримки та впевненості громадян у найскладніші часи. Його робота сприяє зміцненню єдності громади та підвищенню стійкості суспільства перед загрозами воєнного часу.

Цей практичний посібник створено для забезпечення читачів теоретичними знаннями та практичними навичками застосування інноваційних методів у сфері профілактики злочинності та правопорушень.

У виданні наведено сучасні підходи до організації профілактичної роботи, моделі взаємодії поліції з громадою, приклади застосування превентивних стратегій та рекомендації щодо розбудови ефективного безпекового середовища. Особливу увагу приділено ролі ПОГ у підтриманні правопорядку, розвитку партнерських відносин з населенням та органами місцевого самоврядування, а також впровадженню інноваційних практик, спрямованих на зміцнення довіри та підвищення рівня безпеки у громадах.



Розділ I

ПРИНЦИПИ ДІЯЛЬНОСТІ ПОГ, ОРІЄНТОВАНОЇ НА ПОТРЕБИ ГРОМАДИ

Принципи діяльності ПОГ, орієнтованої на потреби громади, ґрунтуються на:

- принципі постійної присутності в громаді (патрулювання, публічні виступи, участь в освітніх заходах, проведення зустрічей з мешканцями, звітування перед населенням, реалізація безпекових ініціатив, реагування на звернення громадян тощо);
- прозорості та підзвітності дій;
- спільному вирішенні проблем із залученням жителів;
- впровадженні превентивних заходів із застосуванням інноваційних методів попередження вчинення правопорушень;
- інформаційно-просвітницькій діяльності серед населення;
- встановленні довірливих стосунків між поліцією і громадянами;
- налагодженні комунікації з місцевою владою, освітянами, медиками, соціальними службами, підприємцями та установами;
- індивідуальності вирішення та стратегії планування щодо вирішення окремої проблеми.

Стратегія поліцейської діяльності, орієнтованої на потреби громади:

- аналіз проблеми – визначення чинників, які впливають;
- визначення потенційних заходів реагування – стратегія застосування методів та засобів з метою вирішення проблеми та/або зменшення її впливу на громадян;
- залучення громадськості до вирішення спільної проблеми;
- оцінка вжитих заходів з метою визначення ефективності та/або недопущення повторного виникнення проблеми.

Філософія поліцейської діяльності, орієнтованої на потреби громади:

- можливість мешканців громади брати участь у спільному вирішенні проблемних питань та впливати на методи діяльності ПОГ;
- правоохоронна діяльність – лише одна із багатьох функцій, які виконує ПОГ;
- надання поліцейських послуг громадянам.

Модель поліцейської діяльності, орієнтованої на потреби громади:

- індивідуальний підхід – кожна проблема є важливою та

особливою;

- позитивна взаємодія – використання можливостей комунікації з населенням;

- партнерство – співпраця з мешканцями та органами місцевого самоврядування для забезпечення безпечового середовища.

Методика усунення факторів вчинення правопорушень:

- визначення та ліквідація ознак вчинення правопорушень;
- контроль щодо недопущення вчинення дрібних правопорушень та ефективне реагування;

- позитивна взаємодія;

- індивідуальний підхід;

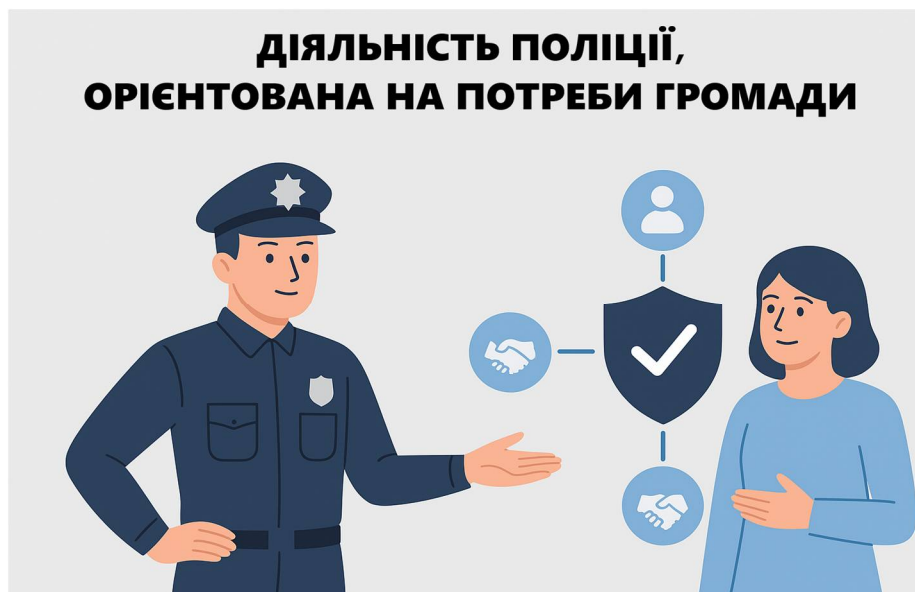
- захист вразливих верств населення.

ПОГ проходять спеціалізоване навчання, яке включає:

- основи комунікації та конфліктології;
- методики вирішення локальних проблем;
- практики роботи з вразливими групами;
- основи лідерства та медіації;
- навички стратегічного планування;
- практики застосування інноваційних методів попередження правопорушень;

- алгоритму реалізації безпекових ініціатив.

Результати та ефективність роботи ПОГ. Аналіз функціонування інституту ПОГ свідчить про зменшення рівня злочинності, підвищення рівня довіри населення до поліції, зростання кількості звернень до ПОГ як до першої особи безпеки. В окремих громадах спостерігається суттєве поліпшення загального клімату правопорядку.



Переваги для громади у функціонуванні ПОГ:

- підвищення відчуття безпеки;
- зниження рівня злочинності та інших правопорушень;
- швидке реагування на звернення громадян;
- безпекове середовище.

Переваги для Національної поліції України у функціонуванні ПОГ:

- зростання довіри з боку населення;
- ефективність застосування інноваційних методів із попередження правопорушень;
- підвищення іміджу інституції на рівні держави.

Діяльність ПОГ, орієнтована на потреби громади, є одним з ключових елементів ефективної поліцейської діяльності у демократичному суспільстві.

Це інструмент у протидії злочинності, попередження правопорушень, забезпечення публічної безпеки, підвищення рівня правосвідомості громадян і зміцнення довіри до правоохоронної системи.

Запитання для самоконтролю:

1. У чому полягає принцип постійної присутності ПОГ та які його основні форми реалізації?
2. Як саме прозорість і підзвітність дій ПОГ впливають на довіру населення до поліції?
3. Назвіть основні етапи стратегії поліцейської діяльності, орієнтованої на потреби громади.
4. Яке значення має партнерство з місцевою владою, освітянами, медиками та соціальними службами у забезпеченні безпеки громади?
5. У чому полягає різниця між правоохоронною діяльністю та наданням поліцейських послуг громадянам у філософії ПОГ?
6. Які ключові навички та знання здобуває ПОГ під час спеціалізованого навчання і як вони допомагають у роботі з громадою?
7. Назвіть основні переваги функціонування ПОГ для громади та для Національної поліції України.

Розділ II

ПРИКЛАДНІ ТЕОРІЇ ЗЛОЧИННОСТІ ТА ІНШИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

У сфері прикладних теорій злочинності фундаментальним є розуміння базового поняття злочинності як соціально-правового феномена. Злочинність у широкому сенсі визначається як сукупність кримінально-караних діянь, вчинених на певній території за конкретний період часу. Проте з погляду прикладних теорій злочинність розглядається не лише як юридична категорія, а як складне соціальне явище, що має свої закономірності, структуру та динаміку.

Причинність та мотивація злочину становлять другий важливий блок термінології. Причинність охоплює комплекс факторів, що зумовлюють злочинну поведінку, включно із соціальними, економічними, психологічними та ситуаційними чинниками. Мотивація ж стосується внутрішніх спонукань особи до вчинення протиправних дій. Прикладні теорії злочинності намагаються виявити та пояснити механізми формування цієї мотивації, що дозволяє розробляти ефективні превентивні заходи.

Поняття соціального контролю та девіантної поведінки є невід'ємними складовими термінологічного апарату прикладної кримінології. Соціальний контроль охоплює сукупність засобів, за допомогою яких суспільство регулює поведінку своїх членів, попереджаючи відхилення від прийнятих норм. Девіантна поведінка визначається як будь-яка поведінка, що не відповідає соціальним нормам і викликає негативну реакцію з боку суспільства. У цьому контексті злочинність розглядається як крайня форма девіації, що потребує не тільки теоретичного осмислення, але й розробки практичних підходів до запобігання та контролю.

Термінологічний апарат прикладних теорій злочинності також включає специфічні поняття, як-от: віктимність (схильність ставати жертвою злочину), рецидивізм (повторне вчинення злочинів), криміногенна ситуація (обставини, що сприяють вчиненню злочину), профілактика злочинності (система заходів, спрямованих на усунення причин і умов злочинності), що в комплексі формують методологічну базу для практичних досліджень та розробки ефективних стратегій протидії злочинності.

Сучасний етап розвитку кримінологічних концепцій характеризується міждисциплінарним підходом, який поєднує досягнення соціології,

психології, економіки, нейробіології та інших наук. Особливого значення набувають емпіричні дослідження, засновані на аналізі великих даних, та прикладні теорії, що дозволяють розробляти ефективні стратегії запобігання злочинності. В українському контексті актуальною залишається адаптація світових кримінологічних концепцій до специфіки вітчизняної правової системи та соціально-економічних умов.

Соціологічні теорії злочинності посідають центральне місце в сучасній кримінології, пропонуючи пояснення кримінальної поведінки через призму соціальних структур, процесів та взаємодій. Ці теорії дозволяють не лише глибше зрозуміти причини злочинності, але й розробити ефективні стратегії її запобігання та контролю.

Психологічні теорії злочинності зосереджуються на дослідженні індивідуальних особливостей злочинця, зокрема на його когнітивних процесах, емоційному стані, особистісних характеристиках та механізмах психологічного захисту. Ці теорії дають змогу зрозуміти, чому деякі особи схильні до протиправної поведінки, навіть перебуваючи в однакових соціальних умовах з іншими.

Теорія соціальної дезорганізації, розроблена представниками Чиказької школи соціології, постулює, що злочинність є наслідком послаблення соціальних зв'язків та неформального контролю в громадах. У практичному застосуванні ця теорія лежить в основі програм відновлення та розвитку громад, спрямованих на посилення соціальної згуртованості, поліпшення інфраструктури та розвиток місцевих інституцій. В Україні подібні програми реалізуються в межах децентралізації, де ключовим елементом є активізація громадської участі та формування локальної ідентичності.

Теорія аномії, розвинута Робертом Мертоном, пояснює злочинність як наслідок розриву між культурно схваленими цілями та соціально доступними засобами їх досягнення. На практиці ця концепція використовується для розробки програм соціальної мобільності, професійної підготовки та працевлаштування для вразливих груп населення. В українському контексті особливого значення набувають програми підтримки внутрішньо переміщених осіб, громадян з окупованих та/або деокупованих територій України та інших категорій громадян, які перебувають у стані соціальної напруги.

В українському контексті адаптація соціологічних теорій вимагає врахування специфічних факторів, таких як війна, економічна нестабільність та корупція. Інтеграція цих теорій у практику протидії

злочинності потребує комплексного підходу, що поєднує реформування правоохоронної системи, розвиток громадянського суспільства та реалізацію цільових соціальних програм.

У сучасному правоохоронному середовищі, а саме в діяльності ПОГ одним із головних завдань є застосування науково обґрунтованих підходів до запобігання та розкриття злочинів. Прикладні теорії злочинності та інших правопорушень дають інструменти для аналізу поведінки злочинців, прогнозування злочинної активності та розробки стратегій превенції.

Прикладні теорії правопорушень – це концепція, яка зосереджується на ідеї, що правопорушення не відбувається випадково, а ймовірніше слідує чітким моделям і тенденціям. Ця теорія припускає, що протиправна поведінка – це не окремі випадки, а скоріше серія спланованих і прорахованих дій, які часто повторюються передбачуваним чином.

Прикладні теорії злочинності та інших правопорушень поділяються на такі:

- теорія патернів злочинності;
- теорія раціонального вибору;
- теорія рутинних дій;
- теорія вдалої нагоди;
- теорія розбитих вікон.

Теорія патернів злочинності. Патерни злочинності являють собою повторювані, стійкі та передбачувані моделі кримінальної поведінки, які проявляються у часі, просторі та соціальному середовищі. Вони відображають системні тенденції, а не поодинокі випадки, і дозволяють виявляти причинно-наслідкові зв'язки між різними факторами, що впливають на кримінальну активність. Криміналістична наука розглядає патерни як інструмент для розуміння природи злочинності та розробки ефективних стратегій її контролю.

Поняття «гарячих точок». «Гарячі точки» (англ. – hot spots) є одним із ключових понять у теорії патернів злочинності. Це географічно обмежені території з аномально високою концентрацією злочинів. Дослідження показують, що до 50 % усіх злочинів скоюються менш ніж у 5 % усіх локацій громади. Гарячі точки можуть бути визначені на різних рівнях деталізації: від окремих будівель і адрес до вулиць, кварталів і районів. Розуміння природи гарячих точок дозволяє

правоохоронним органам ефективніше розподіляти ресурси та впроваджувати цільові превентивні заходи.

Поняття «екологія злочину». Екологія злочину – це підхід до розуміння злочинності через аналіз взаємодії між кримінальною поведінкою та фізичним і соціальним середовищем. Цей термін, запозичений з екології, виділяє важливість контексту, в якому відбуваються злочини. Екологія злочину розглядає як злочинна поведінка формується під впливом таких факторів, як міський дизайн, архітектурні особливості, соціально-економічні умови, рівень соціального контролю та багато інших. Цей підхід лежить в основі таких популярних кримінологічних теорій, як теорія розбитих вікон та ситуаційна профілактика злочинності.

Аналіз злочинності дозволив виділити різноманітні типи патернів, які допомагають кримінологам та правоохоронцям краще розуміти структуру та динаміку протиправної діяльності. Ці патерни не є взаємовиключними, а часто накладаються та взаємодіють між собою, формуючи комплексну картину кримінальної активності.

Просторові (географічні) патерни. Просторові патерни відображають нерівномірний розподіл злочинності на географічній території. Дослідження показують, що злочини не розподіляються випадково по міській або сільській місцевості, а концентруються у певних локаціях. Ці локації часто характеризуються такими особливостями як слабкий соціальний контроль, висока анонімність, наявність цінних та незахищених об'єктів, або зручні шляхи втечі. Просторові патерни можна аналізувати на різних рівнях: від окремих адрес і будівель (мікрорівень), вулиць і кварталів (мезорівень), до районів і цілих населених пунктів (макрорівень). Просторовий аналіз також виявляє такі феномени як «буферні зони» навколо місць проживання злочинців та «шляхи насильства» вздовж певних транспортних артерій. Цікавим явищем є «ефект кордону», коли злочинність концентрується на межі різних районів, особливо якщо вони відрізняються за соціально-економічними характеристиками.

Тимчасові (часові, сезонні, річні) патерни. Тимчасові патерни злочинності відображають коливання кримінальної активності протягом різних часових періодів. На денному рівні спостерігаються піки певних видів злочинів у конкретні години доби: наприклад, крадіжки зі зломом у житлових приміщеннях частіше відбуваються у денний час, коли мешканці на роботі, тоді як пограбування та насильницькі злочини на

вулицях – у вечірні та нічні години. Тижневі патерни часто пов'язані з режимом роботи та відпочинку населення: наприклад, п'ятниця та субота зазвичай характеризуються підвищеним рівнем злочинів, пов'язаних з алкоголем. Сезонні коливання можуть залежати від температури (теорія теплових хвиль), світлового дня, шкільних канікул та інших факторів. Річні та багаторічні патерни дозволяють відстежувати довгострокові тренди злочинності та оцінювати ефективність превентивних заходів.

Соціально-демографічні патерни. Соціально-демографічні патерни описують зв'язок між кримінальною активністю та характеристиками як жертв, так і злочинців. Дослідження стабільно показують, що певні демографічні групи мають підвищений ризик як вчинення злочинів, так і віктимізації. Наприклад, молоді чоловіки віком 15-25 років статистично частіше стають як правопорушниками, так і жертвами насильницьких злочинів. Соціальні патерни включають зв'язок злочинності з такими факторами, як рівень освіти, зайнятість, доходи, сімейне становище, міграційний статус тощо. Однак важливо розуміти, що ці патерни відображають статистичні тенденції, а не причинну залежність, і повинні інтерпретуватися з урахуванням ширшого соціального, економічного та політичного контексту, щоб уникнути стигматизації певних груп населення.

Методи дослідження та аналізу патернів злочинності. Сучасна кримінологія розробила потужний арсенал методів та інструментів для дослідження патернів злочинності. Ці методи поєднують традиційні кримінологічні підходи з новітніми технологіями геопросторового аналізу, статистики, візуалізації даних та штучного інтелекту.

Картографічне моделювання та GIS-технології. Географічні інформаційні системи (GIS) революціонізували аналіз злочинності, надавши дослідникам та правоохоронцям потужні інструменти для візуалізації та аналізу просторових патернів. GIS-технології дозволяють накладати дані про злочини на цифрові карти, комбінувати їх із іншими просторовими даними (демографічними, соціально-економічними, інфраструктурними) та застосовувати складні алгоритми аналізу.



Картографічне моделювання дозволяє виявляти просторові кластери злочинності, аналізувати їхню динаміку та зв'язок із особливостями міського середовища. Сучасні GIS-платформи, такі як ArcGIS та QGIS, пропонують спеціалізовані інструменти для кримінологічного аналізу: наприклад, оцінку просторової автокореляції злочинності, аналіз найближчого сусідства, буферний аналіз та картографічне прогнозування.

Просторовий статистичний аналіз. Для виявлення та кількісної оцінки просторових патернів злочинності використовуються різноманітні методи просторової статистики. Ці методи дозволяють об'єктивно визначити, чи є спостережувані просторові кластери злочинів статистично значущими, чи вони можуть бути результатом випадкового розподілу.

Приклади застосування в «Українських реаліях». Теорія патернів злочинності знаходить все більше практичне застосування в українському контексті, незважаючи на певні обмеження у доступі до даних та технологічних ресурсів. Українські правоохоронні органи та дослідницькі інституції активно впроваджують сучасні методи аналізу кримінальних патернів для удосконалення стратегій боротьби зі злочинністю.

Популярні «гарячі точки» у територіальних громадах України. Аналіз українських міст виявили низку типових «гарячих точок» злочинності, які часто повторюються у різних населених пунктах, таких як:

Транспортні вузли	Залізничні вокзали, автовокзали та станції метро характеризуються підвищеною концентрацією кишенькових крадіжок, шахрайств та дрібних майнових злочинів
Ринки та торговельні центри	Нічні розважальні заклади, бари, клуби та їхні околиці часто стають епіцентрами насильницьких злочинів, особливо у нічний час та у вихідні дні
Занедбані спальні райони	Такі території характеризуються слабким соціальним контролем та підвищеним рівнем пограбувань і нападів

Оцінка змін злочинності під час війни. Повномасштабне російське вторгнення в Україну суттєво змінило патерни злочинності в країні. Аналіз даних показує кілька важливих тенденцій:

- різке зниження загального рівня вуличної злочинності у перші місяці війни, особливо в прифронтових регіонах та в містах з комендантською годиною;
- зміщення географічних патернів злочинності внаслідок масової внутрішньої міграції;
- поява нових типів злочинів, пов'язаних з воєнним станом (шахрайство з гуманітарною допомогою, незаконний обіг зброї, мародерство в евакуйованих населених пунктах);
- зростання кіберзлочинності, особливо кібершахрайств, пов'язаних з благодійністю та патріотичними ініціативами.

Дослідники відзначають формування нових «гарячих точок» злочинності у місцях масового розселення внутрішньо переміщених осіб та на шляхах евакуації. Водночас спостерігається високий рівень соціальної згуртованості та взаємодопомоги, що має потужний стримуючий ефект на традиційну злочинність.

Важливим викликом для поліції є дослідження трансформації патернів злочинності в умовах війни та післявоєнного відновлення, а також розробка моделей для прогнозування та запобігання новим формам злочинності, які можуть виникнути в цих умовах. Це потребує як адаптації міжнародного досвіду, так і розробки оригінальних методологічних підходів, що враховують унікальний «український контекст».

Теорія раціонального вибору. Ця теорія в кримінології базується на фундаментальному припущенні, що злочинець діє як раціональний актор, який свідомо вибирає злочинний шлях після зважування всіх за і проти. Цей підхід розглядає злочинну поведінку не як результат

патології чи соціальної дезорганізації, а як продукт цілеспрямованого рішення, спрямованого на максимізацію особистої вигоди.

Центральним елементом теорії є концепція співвідношення очікуваних вигод, витрат і ризиків. Згідно з цією моделлю, потенційний злочинець оцінює:

- а) можливі матеріальні та нематеріальні вигоди від злочину;
- б) витрати часу, ресурсів та енергії;
- в) ризики затримання, покарання та інші негативні наслідки.

Рішення вчинити злочин ухвалюється, коли суб'єктивна оцінка вигод перевищує очікувані витрати та ризики.

Важливим аспектом теорії є також концепція вибору серед альтернативних дій. Згідно з цим положенням, злочин є лише одним із можливих способів досягнення бажаної мети. Потенційний злочинець порівнює злочинні та законні шляхи досягнення своїх цілей і вибирає той, який, на його думку, є найбільш вигідним з урахуванням наявних обмежень, можливостей та особистих преференцій.

Теорія раціонального вибору також наголошує, що раціональність злочинця є обмеженою та ситуативною. Рішення ухвалюються в умовах неповної інформації, під впливом індивідуального сприйняття ризиків та з урахуванням особистих моральних бар'єрів. Це пояснює, чому в однакових зовнішніх умовах різні особи можуть приймати різні рішення щодо вчинення злочину.

На процес ухвалення рішень впливає множина зовнішніх і внутрішніх факторів. До внутрішніх факторів належать особистісні характеристики (схильність до ризику, імпульсивність, моральні обмеження), когнітивні здібності (здатність аналізувати інформацію та прогнозувати наслідки), а також попередній досвід (успішні чи невдалі спроби злочинної діяльності). Зовнішні фактори включають соціально-економічне середовище, наявність можливостей для злочину, видимість охорони та захисту, ймовірність викриття та суворість покарання.

Сучасні моделі злочинної поведінки також враховують поняття «обмеженої раціональності» (англ. – bounded rationality). Згідно з цією концепцією, злочинці не мають повного доступу до всієї релевантної інформації і не здатні ідеально обробити навіть ту інформацію, яку мають. Їхні рішення базуються на спрощеному аналізі, евристиках та особистому суб'єктивному сприйнятті. Цим пояснюється, чому злочинці часто переоцінюють потенційні вигоди та недооцінюють ризики покарання.

Моделювання злочинної поведінки дозволяє не лише краще розуміти механізми прийняття рішень злочинцями, але й розробляти

ефективніші стратегії запобігання злочинності шляхом втручання на різних етапах цього процесу.

Емпіричні дослідження з використанням теорії раціонального вибору часто фокусуються на аналізі вибору об'єктів злочину. Наприклад, вивчення серійних крадіжок зі зломом показало, що злочинці надають перевагу будинкам, які мають ознаки відсутності мешканців, мають легкі шляхи доступу та відступу, а також розташовані в районах з низьким рівнем соціального контролю. Ці спостереження підтверджують раціональний характер вибору цілей злочинцями.

Інше важливе дослідження, проведене Річардом Райтом та Скоттом Деккером, включало інтерв'ю з активними грабіжниками. Воно виявило, що ці злочинці систематично оцінюють потенційні цілі за критеріями видимої вигоди (наявність цінних речей), вразливості (фізична здатність жертви до опору) та доступності (ізолюваність місця). Ці фактори враховуються в раціональному калькулюванні ризиків та вигод перед вчиненням злочину.

Важливим емпіричним підтвердженням теорії раціонального вибору є також спостереження за змінами в патернах злочинності у відповідь на зміни в рівнях охорони, покарання або можливостей. Наприклад, дослідження показують, що посилення видимої присутності поліції в певних районах призводить до тимчасового зниження рівня злочинності в цих місцях, але може супроводжуватися її зростанням у сусідніх, менш охоронюваних зонах – феномен, відомий як «переміщення злочинності».

Теорія раціонального вибору справила революційний вплив на стратегії запобігання злочинності, спонукаючи до розробки підходів, спрямованих на зміну калькуляції «витрати-вигоди» потенційними злочинцями. Центральною концепцією, що впливає з цієї теорії, стала стратегія ситуаційного запобігання злочинності. Цей підхід фокусується на модифікації середовища та ситуацій таким чином, щоб зробити злочин менш привабливим, більш ризикованим та складнішим для виконання.

Ситуаційне запобігання злочинності включає декілька основних напрямків:

- збільшення зусиль, необхідних для вчинення злочину (встановлення фізичних бар'єрів, використання систем контролю доступу);
- підвищення ризиків (поліпшення освітлення, встановлення камер спостереження, збільшення присутності охорони);
- зменшення потенційних вигод (маркування власності, використання сейфів);

- зменшення провокацій (уникнення конфліктів, контроль за вживанням алкоголю);
- усунення виправдань (чіткі правила, профілактика, акцент на правосвідомість).

Збільшення зусиль	Фізичні бар'єри; системи контролю доступу; ускладнення доступу до цілей
Підвищення ризиків	Поліпшення освітлення; камери відеоспостереження; присутність охорони
Зменшення вигоди	Маркування власності; використання сейфів; видалення цінних об'єктів

Оцінка ефективності заходів стримування є критично важливим аспектом застосування теорії раціонального вибору. Дослідження показують, що найбільш ефективними є комплексні підходи, які одночасно впливають на кілька аспектів раціонального вибору злочинця. Наприклад, програми запобігання крадіжкам у магазинах, які поєднують покращену видимість товарів, електронне маркування, присутність охоронців та ефективні системи спостереження, показують значно кращі результати, ніж заходи, спрямовані лише на один із цих аспектів.

Важливим внеском теорії раціонального вибору є також розуміння того, що стратегії запобігання повинні бути специфічними для конкретних типів злочинів. Різні злочини передбачають різні розрахунки витрат і вигод, а отже, вимагають різних підходів до запобігання. Це призвело до розвитку цільових програм запобігання для конкретних видів злочинності – від крадіжок автомобілів до домашнього насильства.

Незважаючи на успіхи, стратегії, засновані на теорії раціонального вибору, зустрічаються з певними викликами. Основна критика полягає в тому, що такі підходи можуть призводити до переміщення злочинності (англ. – *adisplacement*) – злочинці просто переорієнтовуються на менш захищені цілі або змінюють методи злочинної діяльності. Однак дослідження показують, що переміщення зрідка буває повним, і часто спостерігається «дифузія вигод» – коли заходи запобігання в одному місці призводять до зниження злочинності навіть у сусідніх, безпосередньо не охоплених цими заходами зонах.

Теорія раціонального вибору посідає важливе місце в кримінологічній науці, пропонуючи потужну концептуальну рамку для розуміння процесів прийняття рішень злочинцями. Розглядаючи злочинця як суб'єкта, що зважує потенційні вигоди та ризики, ця теорія виділяє роль свідомого вибору в детермінації злочинної поведінки.

Такий підхід відрізняється від традиційних поглядів, які зосереджувалися переважно на соціальних, психологічних або біологічних факторах, що «штовхають» особу до злочину.

Центральне положення теорії раціонального вибору – про те, що злочинна поведінка є результатом зваженого рішення – має глибокі наслідки для стратегій контролю та запобігання злочинності. Воно перемістило фокус кримінологічних втручань з довгострокових соціальних змін та реабілітації злочинців на безпосередні ситуаційні фактори, які можна модифікувати для впливу на процес прийняття рішень потенційними злочинцями.

Теорія рутинних дій – це прикладна кримінологічна теорія, яка пояснює виникнення злочину як результат перетину в часі та просторі трьох ключових елементів:

Мотивований злочинець	Особа, яка має бажання, можливість та здатність вчинити злочин. Мотивація може бути різною: від матеріальної вигоди до психологічного задоволення
Вразлива ціль (жертва чи об'єкт)	Особа, майно чи інформація, які становлять цінність для злочинця і є доступними та вразливими. Придатність об'єкта визначається його цінністю, видимістю, доступністю та стійкістю до злочинного впливу
Відсутність здатного охоронця	Брак достатнього контролю чи нагляду, який міг би запобігти злочину. Захисниками можуть бути як правоохоронні органи, так і звичайні громадяни, технічні засоби захисту, системи відеоспостереження тощо

Теорія рутинних дій ґрунтується на розумінні того, що регулярні повсякденні активності людей формують структури можливостей для злочинної діяльності.

Серед ключових принципів можна виділити:

Просторово-часова закономірність	Злочини не є випадковими подіями, а мають певну закономірність виникнення в просторі та часі, пов'язану з рутинними діями потенційних жертв
Зміни соціальної структури	Трансформація суспільних відносин, технологічні інновації та зміни в способі життя впливають на кримінальну активність через зміну рутинних дій
Принцип найменшого зусилля	Злочинці зазвичай вибирають цілі, які потребують мінімальних зусиль при максимальному результаті
Принцип раціонального вибору	Злочинці оцінюють ризики, витрати і вигоди від злочину, а також альтернативні легальні можливості

Теорія рутинних дій пропонує комплексне пояснення механізмів, за якими виникають і розвиваються кримінальні події. Вона стверджує, що злочини не є результатом випадковості, а з'являються завдяки систематичним патернам поведінки та взаємодії між потенційними злочинцями, жертвами та середовищем.

Повсякденні, рутинні дії громадян створюють передбачувані ситуації, які можуть бути використані злочинцями. Наприклад:

Передбачуваність графіків	Регулярні робочі години, поїздки на роботу та з роботи, відвідування спортзалів чи магазинів у певні години створюють прогнозовані вікна можливостей для злочинців
Розділення просторів	Поділ на «робочі» та «житлові» райони призводить до того, що протягом дня певні зони міста залишаються без належного нагляду, що спрощує вчинення злочинів
Накопичення цінностей	Зберігання великої кількості цінних речей вдома, носіння коштовностей або використання дорогих гаджетів у громадських місцях підвищує привабливість потенційних жертв
Зменшення соціального контролю	Сучасні тенденції до зменшення взаємодії між сусідами, послаблення соціальних зв'язків та анонімність міського життя зменшують ефективність неформального соціального контролю

Просторово-часові параметри рутинних дій відіграють ключову роль у формуванні злочинних можливостей:

Часові патерни	Злочинність має виражені часові характеристики: різні типи злочинів мають тенденцію відбуватися в певні години доби, дні тижня чи сезони. Наприклад, крадіжки з домівок частіше відбуваються у робочий час, коли мешканці відсутні, а вуличні грабежі – у вечірні години
Просторові патерни	Злочинність концентрується у певних локаціях, які називають «гарячими точками». Це місця, де регулярно перетинаються шляхи потенційних злочинців та жертв у разі відсутності ефективного контролю (наприклад, зупинки громадського транспорту, торгові центри, розважальні заклади)
Частота та регулярність	Частота здійснення певних дій впливає на імовірність стати жертвою злочину. Наприклад, особи, які регулярно відвідують нічні клуби, мають вищий ризик стати жертвами насильницьких злочинів порівняно з тими, хто робить це зрідка

Розуміння цих механізмів дозволяє не лише пояснювати причини злочинів, але й розробляти ефективні стратегії їх запобігання шляхом зміни певних аспектів рутинних дій громадян або посилення контролю в певних місцях у визначений час. Такий підхід відрізняється від традиційних стратегій боротьби зі злочинністю, які часто зосереджуються переважно на покаранні злочинців, не приділяючи достатньої уваги ситуаційним чинникам, що сприяють злочинності.

Теорія рутинних дій забезпечує потужну методологічну основу для криміналістичних досліджень та практичного застосування в роботі правоохоронних органів. Методи, що базуються на цій теорії, дозволяють ефективно аналізувати, прогнозувати та запобігати злочинам через розуміння закономірностей повсякденної діяльності. Одним із ключових методологічних підходів у застосуванні теорії рутинних дій є просторово-часовий аналіз злочинності.

Цей підхід включає:

Картографування злочинності	Систематичне відображення місць і часу скоєння злочинів на картах для виявлення закономірностей, «гарячих точок» та потенційних взаємозв'язків між ними
Аналіз часових рядів	Вивчення злочинності в динаміці, виявлення сезонних коливань, денних/тижневих циклів та довгострокових трендів
Просторова регресія	Статистичний аналіз, що дозволяє визначити взаємозв'язок між злочинністю та різними просторовими факторами (близькість до транспортних вузлів, закладів торгівлі алкоголем, закинутих будівель тощо)
Аналіз траєкторій руху	Вивчення типових маршрутів пересування потенційних жертв і злочинців та ідентифікація точок їх перетину, де існує підвищений ризик скоєння злочину

Теорія рутинних дій суттєво вплинула на розвиток методик кримінального профілювання та аналітичної роботи правоохоронних органів:

– **географічне профілювання** – цей метод використовує просторові патерни злочинів для визначення ймовірного місця проживання чи бази діяльності злочинця. Він базується на принципі, що більшість злочинців діють у межах своєї «зони комфорту» – території, яку вони добре знають і де почуваються впевнено. Метод особливо ефективний при розслідуванні серійних злочинів;

– **поведінковий аналіз** – на основі рутинних дій і поведінкових патернів як злочинців, так і жертв, слідчі можуть робити висновки про особистість злочинця, його мотиви, рівень підготовки, схильність до ризику тощо. Це допомагає звузити коло підозрюваних та спрямувати розслідування в найбільш перспективному напрямі;

– **аналіз віктимності** – детальне вивчення рутинних дій жертв дозволяє виявити фактори ризику та розробити ефективні стратегії запобігання віктимізації. Цей підхід переміщує фокус з особи злочинця на ситуаційні фактори та специфіку поведінки жертви, що може зробити її більш привабливою ціллю.

Теорія рутинних дій сприяла розвитку конкретних методик та

інструментів, що використовуються в щоденній роботі криміналістів та аналітиків:

- **повторний віктимізаційний аналіз** – метод, що визнає підвищений ризик повторного становлення жертвою для осіб, які вже були об'єктами злочинних посягань;

- **аналіз «ближнього простору»** – вивчення злочинності в контексті маршрутів пересування та просторових переміщень людей;

- **ситуаційна превенція** – розробка превентивних заходів, спрямованих на зміну ситуаційних факторів, які сприяють злочинності (наприклад, покращення освітлення вулиць, встановлення камер відеоспостереження тощо);

- **предиктивне поліціювання** – використання аналітичних методів та алгоритмів для прогнозування ймовірності скоєння злочинів у певних місцях та в певний час, що дозволяє оптимізувати розподіл поліцейських ресурсів.

Запобігти злочину можна через зміну будь-якого з цих чинників або всіх чинників відразу.

Теорія рутинних дій здійснила значний трансформативний вплив на практику правоохоронної діяльності та превентивні стратегії в багатьох країнах світу. Серед найбільш значущих аспектів цього впливу можна виділити:

- **преорієнтація аналітичної роботи** – теорія сприяла переходу від традиційного реактивного підходу до проактивного аналізу злочинності, що базується на глибокому розумінні просторово-часових закономірностей та ситуаційних факторів, що сприяють злочинам. Правоохоронні органи почали більше уваги приділяти аналізу даних, картографуванню злочинності та прогнозуванню «гарячих точок»;

- **впровадження ситуаційної профілактики** – на основі розуміння механізмів виникнення злочинних можливостей було розроблено широкий спектр ситуаційних профілактичних заходів, спрямованих на зміну фізичного середовища, підвищення видимості та контролю, обмеження доступу до потенційних цілей та збільшення ризику для потенційних злочинців;

- **розвиток партнерства з громадою** – теорія рутинних дій підкреслила важливість «ефективних захисників» і сприяла розвитку моделей діяльності ПОГ, що базуються на активному залученні громади до профілактики злочинів. Програми сусідського нагляду, громадських патрулів та партнерства між поліцією та місцевими установами стали

важливими елементами сучасних стратегій запобігання злочинності.

Теорія рутинних дій зробила вагомий внесок у зміну парадигми кримінологічного мислення, перемістивши фокус з особистості злочинця на ситуаційні фактори та взаємодію між злочинцями, жертвами та середовищем. Вона надала правоохоронним органам та дослідникам потужний аналітичний інструментарій для розуміння, прогнозування та запобігання злочинам.

У майбутньому найбільш перспективним видається інтегративний підхід, який поєднує сильні сторони теорії рутинних дій з іншими теоретичними перспективами, визнаючи як ситуаційну, так і соціально-психологічну природу злочинності. Таке комплексне розуміння злочинності є необхідною передумовою для розробки ефективних, етичних та соціально справедливих стратегій забезпечення безпеки суспільства.

Особливу увагу також слід приділити адаптації теорії до швидких змін у сучасному суспільстві – від нових технологій та способів комунікації до трансформацій у міському середовищі та соціальних структурах. Тільки постійно еволюціонуючи та оновлюючись, теорія рутинних дій зможе залишатися релевантним та ефективним інструментом для розуміння та запобігання злочинності у XXI столітті.

Теорія вдалої нагоди. Криміналістична теорія вдалої нагоди – це концепція в кримінології, яка пояснює вчинення злочину як результат випадкового поєднання обставин, що створюють для правопорушника зручні умови для вчинення злочину чи іншого правопорушення.

Теорія вдалої нагоди, або ситуаційна теорія злочинності, є однією з фундаментальних концепцій сучасної криміналістики та кримінології. Ця теорія базується на припущенні, що злочин відбувається не просто через наявність злочинного наміру, а внаслідок збігу певних обставин, які створюють сприятливе середовище для його вчинення. Ключова ідея полягає в тому, що злочин є результатом раціонального вибору, зробленого в конкретних просторово-часових умовах.



Фундаментальною основою теорії вдалої нагоди є триада необхідних елементів для скоєння злочину. По-перше, необхідна наявність мотивованого злочинця – особи, яка має бажання, навички та готовність вчинити протиправне діяння. По-друге, повинна бути присутня доступна ціль або жертва – об’єкт, який становить інтерес для злочинця і водночас є вразливим.

По-третє, для успішного вчинення злочину потрібна відсутність ефективного нагляду – чинників, які могли б запобігти злочину, таких як охорона, відеоспостереження, патрулювання або навіть просто присутність сторонніх осіб.

Важливим аспектом теорії є ситуаційний фактор – конкретні обставини місця та часу, які можуть сприяти або перешкоджати злочинній діяльності. Злочинці, згідно з теорією, оцінюють потенційні ризики та вигоди від протиправних дій, обираючи цілі з мінімальними ризиками та максимальною очікуваною вигодою. Наприклад, погано освітлені вулиці, відсутність перехожих, віддаленість від поліцейських дільниць – усе це може розглядатися як сприятливі фактори для потенційного злочинця.

Середовище, в якому відбувається злочин, також відіграє вирішальну роль. Міський простір, архітектура будівель, розташування вулиць і провулків, наявність «сліпих зон» – усі ці елементи впливають на можливість вчинення злочину. Теорія вдалої нагоди підкреслює, що зміна фізичного середовища може значно зменшити кількість злочинів без прямого впливу на мотивацію потенційних злочинців, що і є

інноваційним методом з попередження злочинності у діяльності ПОГ.

Принципи теорії вдалої нагоди:

- нагоди спонукають до вчинення правопорушень;
- один злочин створює нагоду для іншого (наприклад не зачинений автомобіль);
- технології створюють нові нагоди (наприклад кіберзлочини).

Цілеспрямоване зменшення кількості нагод для вчинення правопорушень, може забезпечити суттєве зниження рівня злочинності.

У практичній криміналістиці теорія вдалої нагоди надає потужний аналітичний інструментарій для розслідування злочинів і розроблення превентивних заходів. Розуміння основних принципів цієї теорії дозволяє ПОГ ефективніше аналізувати обставини скоєного злочину, визначати потенційні мотиви та прогнозувати майбутні злочини.

Аналіз місць злочину. Теорія вдалої нагоди дозволяє криміналістам проводити більш глибокий аналіз місць скоєння злочинів, виявляючи ті фактори середовища, які сприяли злочинній діяльності. Експерти вивчають просторові характеристики, аналізують шляхи підходу та відступу злочинця, оцінюють видимість із різних точок та доступність об'єкта. Така інформація допомагає не лише в розслідуванні конкретного випадку, але й у розробці рекомендацій щодо запобігання подібним злочинам у майбутньому.

Вибір об'єктів злочину. Розуміння логіки вибору цілей злочинцями є важливим аспектом криміналістичного аналізу. Теорія вдалої нагоди пояснює, чому певні об'єкти стають привабливими для злочинців: доступність, відсутність захисту, цінність, легкість транспортування викраденого тощо. ПОГ використовують ці знання для виявлення потенційних цілей і розробки захисних заходів шляхом реалізації безпекових ініціатив спільно з органами місцевого самоврядування.

Вплив на профілактику злочинів. Найбільш значущим внеском теорії в криміналістику є її застосування для профілактики злочинів. Усунення хоча б одного з трьох ключових елементів (мотивований злочинець, доступна ціль, відсутність нагляду) робить скоєння злочину менш імовірним. Це призвело до розвитку концепції ситуаційного запобігання злочинам, яка включає такі стратегії, як поліпшення освітлення, встановлення систем відеоспостереження, організація патрулювання та зміна архітектурного середовища. За допомогою цього принципу, ПОГ за допомогою звичайних аналітичних даних ініціюють встановлення здібних «захисників» на відповідній території з метою унеможливлення вчинення правопорушення.

Криміналісти також використовують цю теорію для створення

профілів злочинців, аналізуючи їхню поведінку на місці злочину та вибір жертв. Це допомагає звузити коло підозрюваних та спрямувати розслідування в найбільш перспективному напрямку. Крім того, теорія вдалої нагоди є фундаментальною для аналітичних методів картографування злочинності, які виявляють «гарячі точки» – місця з підвищеною концентрацією злочинів – та дозволяють ПОГ ефективніше розподіляти свої ресурси та залучати необхідні.

На стратегічному рівні застосування теорії вдалої нагоди дозволяє розробляти комплексні програми зниження рівня злочинності в громадах, підвищувати безпеку громадських просторів та поліпшувати якість життя громадян. Ці програми і включають співпрацю ПОГ з територіальними громадами та іншими суб'єктами.

Сучасні технології та процеси урбанізації суттєво вплинули на трансформацію теорії вдалої нагоди в криміналістиці. Стрімкий розвиток міських просторів створив нові виклики та можливості як для злочинців, так і для правоохоронних органів. Урбанізовані середовища часто характеризуються високою щільністю населення, анонімністю, різноманітністю потенційних цілей та складною інфраструктурою, що може як сприяти, так і перешкоджати злочинній діяльності.

Зміна структури дозвілля та лайфстайлу в містах безпосередньо вплинула на патерни злочинності. Розвиток нічного життя, формування районів розваг, поява торговельних центрів та інших місць масового скупчення людей створили нові «гарячі точки», де зростає ймовірність певних видів злочинів. Водночас такі міські особливості, як висока мобільність населення, зміна режимів роботи (багато закладів працюють цілодобово), розширення мережі громадського транспорту, також впливають на характер, час та місце скоєння злочинів.

Технологічні інновації відіграють подвійну роль у контексті теорії вдалої нагоди. З одного боку, вони можуть створювати нові вразливості та можливості для злочинців (наприклад, кіберзлочини). З іншого боку, технології стали потужним інструментом для запобігання злочинам та їх розкриття. Системи відеоспостереження є найбільш очевидним прикладом технологічного втручання, яке безпосередньо впливає на один із ключових елементів теорії – наявність ефективного нагляду.

Численні дослідження демонструють, що встановлення камер відеоспостереження у громадських місцях може значно зменшити кількість вуличних злочинів, особливо крадіжок, порушень громадського порядку, а також порушень безпеки дорожнього руху. Наприклад, аналіз результатів впровадження системи відеоспостереження у центрі Києва показав зниження дрібних правопорушень на 27 % протягом

першого року. Проте ефективність таких систем залежить від багатьох факторів: якості обладнання, його розташування, інтеграції з іншими охоронними заходами, а також сприйняття потенційними злочинцями ризику бути виявленими.

Крім відеоспостереження, важливу роль відіграють інші технологічні рішення:

- розумне освітлення вулиць, що автоматично підвищує яскравість при виявленні руху;
- геоінформаційні системи для аналізу та прогнозування злочинності;
- мобільні додатки для швидкого повідомлення про правопорушення;
- біометричні системи контролю доступу;
- електронні браслети для моніторингу правопорушників тощо.

Ці технології змінюють баланс між злочинцем і правоохоронними органами, роблячи вчинення злочину менш привабливим з точки зору співвідношення ризику та винагороди.

Урбаністичний підхід до запобігання злочинності, який ґрунтується на теорії вдалої нагоди, включає концепцію «захисту через дизайн навколишнього середовища» (англ. – Crime Prevention Through Environmental Design, CPTED). Ця концепція передбачає проектування просторів таким чином, щоб зменшити можливості для злочинної діяльності: покращення видимості, чітке розмежування приватних і публічних зон, створення почуття власності у мешканців, контроль доступу до вразливих об'єктів, утримання в належному стані житлових районів тощо. Інтеграція цих принципів у планування стала важливим елементом сучасних стратегій запобігання злочинності.

Теорія вдалої нагоди знайшла широке практичне застосування в різних країнах світу, демонструючи свою ефективність у боротьбі зі злочинністю. Особливо цікавими є приклади використання комп'ютерного моделювання та аналізу «гарячих точок» для оптимізації роботи правоохоронних органів.

Програмне моделювання злочинів у мегаполісах стало одним із найбільш інноваційних застосувань теорії вдалої нагоди. У Лондоні, наприклад, Столична поліція використовує систему «PredPol» – алгоритм предиктивної аналітики, який аналізує історичні дані про злочини, виявляє просторово-часові закономірності та прогнозує, де і коли найімовірніше можуть статися певні види злочинів. Система враховує такі фактори, як тип злочину, дата і час, місце скоєння, особливості навколишнього середовища та інфраструктури.

Результати впровадження «PredPol» виявилися вражаючими: у

районах, де патрулювання здійснювалося згідно з рекомендаціями системи, спостерігалось зниження вуличних злочинів на 21 % порівняно з контрольними районами. Подібна система, «CompStat», була впроваджена у Нью-Йорку ще в 1990-х роках і стала одним із факторів, що сприяли історичному зниженню рівня злочинності в місті. «CompStat» не лише аналізує дані про злочини, але й оцінює ефективність поліцейських заходів, допомагаючи командирам підрозділів приймати обґрунтовані рішення щодо розподілу ресурсів.

Концепція «гарячих точок» (англ – «hot spots») – географічних зон з підвищеним рівнем злочинності – є прямим наслідком теорії вдалої нагоди. Дослідження показують, що злочини не розподіляються рівномірно по території громади, а концентруються в певних місцях, де існують сприятливі умови для їх скоєння. Наприклад, аналіз даних про злочини в Чикаго виявив, що 50 % всіх вуличних пограбувань відбувається лише на 5 % вулиць міста.

Використовуючи цю інформацію, поліція Чикаго запровадила стратегію «гарячих точок», зосередивши патрулювання на проблемних ділянках. За перший рік її реалізації кількість вуличних пограбувань у цих районах зменшилася на 33 %, а загальний рівень насильницьких злочинів – на 17 %. Важливо зазначити, що злочинність не перемістилася в сусідні райони, як цього можна було б очікувати, а дійсно знизилася в масштабах усього міста.

У Нідерландах теорія вдалої нагоди стала основою для програми «Безпечні будинки» (англ. – Veilige Woningen), спрямованої на зменшення кількості зломів житла. Програма включає кілька компонентів: консультації мешканців щодо вдосконалення безпеки їхніх будинків, субсидії на встановлення захисних систем, маркування цінних речей спеціальними позначками, організацію сусідських спільнот для взаємного нагляду тощо. За п'ять років реалізації програми кількість зломів у житлових районах, охоплених нею, зменшилася на 45 %.

В Іспанії поліція Барселони використовує теорію вдалої нагоди для боротьби з кишеньковими крадіжками – проблемою, яка особливо гостро стоїть у туристичних районах міста. Шляхом аналізу даних було виявлено найбільш ризиковані місця і часові проміжки, після чого було розроблено комплексну стратегію, що включає розміщення плакатів із попередженнями для туристів, патрулювання проблемних зон поліцейськими у цивільному одязі та співпрацю з готелями та туристичними об'єктами. Ці заходи призвели до зниження кількості крадіжок на 27 % протягом туристичного сезону.

Впровадження теорії вдалої нагоди в українську правоохоронну

практику знаходиться на початковому етапі, хоча певні елементи цієї концепції вже застосовуються в роботі ПОГ та у формуванні стратегій безпеки територіальних громад, що створило сприятливі умови для адаптації сучасних підходів до запобігання злочинності, включаючи ті, що базуються на теорії вдалої нагоди.

Станом на сьогодні в Україні реалізуються кілька пілотних проєктів, які безпосередньо або опосередковано використовують принципи теорії вдалої нагоди. Найбільш відомим є проєкт «Безпечне місто», який передбачає встановлення систем відеоспостереження в громадських місцях, інтеграцію різних служб безпеки та екстреного реагування, створення єдиних аналітичних центрів для обробки інформації про правопорушення. Цей проєкт успішно впроваджується у Києві, Львові, Дніпрі, Одесі та інших великих містах України.

Особливо важливим для України є застосування елементів теорії вдалої нагоди в контексті постконфліктного відновлення та забезпечення безпеки на територіях, що постраждали від воєнних дій. У таких регіонах часто спостерігається підвищений рівень злочинності через порушення соціальної інфраструктури, послаблення формального та неформального контролю, наявність зброї та боєприпасів серед населення. Аналіз факторів ризику в таких умовах і розробка цільових стратегій запобігання злочинності є критично важливими для стабілізації ситуації.

Національна поліція України поступово впроваджує аналітичні інструменти, засновані на принципах теорії вдалої нагоди. Зокрема, у 2020 році було запущено пілотний проєкт із використання геоінформаційних систем для картографування злочинності в Києві та Харкові. Ця система дозволяє візуалізувати просторовий розподіл різних видів злочинів, виявляти «гарячі точки» та аналізувати часові патерни злочинної активності. На основі цієї інформації оптимізується розподіл поліцейських патрулів та плануються превентивні заходи.

Важливим аспектом впровадження теорії вдалої нагоди в Україні є адаптація міжнародного досвіду до місцевих умов. Українські науковці проводять дослідження, спрямовані на виявлення специфічних факторів, які впливають на можливості для злочинів у українському контексті.

Інноваційним напрямком для України є інтеграція принципів теорії вдалої нагоди в процес міського планування та реконструкції. У рамках програми «Безпечне місто» у Львові започатковано проєкт із аудиту безпеки публічних просторів, який передбачає оцінку міського середовища з точки зору можливостей для злочинної діяльності та розробку рекомендацій щодо його вдосконалення. Подібні ініціативи

реалізуються також у Києві та Вінниці, де під час реконструкції парків і площ враховуються принципи дизайну, орієнтованого на запобігання злочинності (CPTED).

Перспективним напрямом є також застосування теорії вдалої нагоди для боротьби з кіберзлочинністю, яка стає дедалі більшою проблемою для України. Аналіз цифрових «гарячих точок» і патернів онлайн-поведінки може допомогти у розробці ефективних стратегій запобігання цифровим шахрайствам, крадіжкам персональних даних та іншим видам кіберзлочинів. Національна поліція України вже співпрацює з міжнародними організаціями для впровадження сучасних методів аналізу та протидії кіберзлочинності, які базуються, зокрема, й на теорії вдалої нагоди.

Теорія вдалої нагоди за декілька десятиліть свого розвитку перетворилася з теоретичної концепції на потужний практичний інструмент для аналізу, прогнозування та запобігання злочинності. Її фундаментальне положення про те, що злочин відбувається на перетині трьох ключових елементів – мотивованого злочинця, доступної цілі та відсутності ефективного нагляду – залишається актуальним і в сучасних умовах технологічного прогресу та урбанізації.

Засади теорії вдалої нагоди:

Інтеграція теорій	Синтез із соціологічними та психологічними теоріями
Просторове планування	Впровадження принципів CPTED у міське середовище
Технологічні рішення	Предиктивна аналітика
Зміна поведінки	Інформування та освіта громадськості
Ситуаційне втручання	Усунення можливостей для скоєння злочинів

Для ефективного застосування теорії вдалої нагоди в українському контексті можна дати такі рекомендації:

- розширити збір та аналіз даних про злочини, включно з детальною інформацією про час, місце та обставини їх скоєння, для виявлення закономірностей та «гарячих точок»;
- інтегрувати принципи теорії вдалої нагоди в навчальні програми для правоохоронців, для здобуття навичок ефективно аналізувати ситуаційні фактори злочинності та розробляти цільові превентивні заходи;
- впроваджувати принципи захисного дизайну навколишнього

середовища (CPTED) у міське планування та реконструкцію, особливо в районах з високим рівнем злочинності;

- розвивати співпрацю між правоохоронними органами, місцевою владою, бізнесом та громадськістю для комплексного вирішення проблем безпеки в конкретних локаціях;

- проводити більше наукових досліджень для адаптації теорії вдалої нагоди до специфічних умов України та оцінки ефективності різних превентивних заходів.

Майбутні дослідження у сфері теорії вдалої нагоди мають зосередитися на кількох ключових напрямках:

- вивчення впливу нових технологій (включно із штучним інтелектом) на можливості для злочинів та їх запобігання;

- дослідження взаємодії ситуаційних факторів із соціальними, культурними та психологічними детермінантами злочинної поведінки;

- розробка більш точних моделей для прогнозування «гарячих точок» злочинності;

- оцінка довгострокової ефективності різних стратегій ситуаційного запобігання злочинам;

- розробка етичних принципів для застосування предиктивної аналітики в діяльності ПОГ.

Теорія розбитих вікон. Теорія розбитих вікон (англ. – Broken Windows Theory) в криміналістиці – це концепція, яка стверджує, що дрібні порушення порядку, якщо їх не виправляти, призводять до серйозніших злочинів. Теорія розбитих вікон – це кримінологічна теорія, за якою видимі ознаки безладу (наприклад, розбиті вікна, графіті, сміття на вулицях) створюють враження занедбаності місцевості та стимулюють подальші правопорушення і злочини.

Ключове положення теорії стверджує, що існує прямий причинно-наслідковий зв'язок між «малими» та «великими» злочинами, де навіть незначні порушення громадського порядку можуть стати каталізатором для розвитку більш тяжкої злочинності.

Центральним поняттям теорії є концепція «громадських сигналів» – візуальних та поведінкових маркерів, які сигналізують про рівень порядку або безпорядку в певному середовищі. Розбите вікно, що залишається неремонтованим, є класичним прикладом такого сигналу, який демонструє відсутність соціального контролю та відповідальності. Це формує «толерантність до безладу» – суспільну норму, яка мовчазно дозволяє подальше порушення правил.

Механізм впливу середовища. Фізичне середовище значно впливає на поведінку людей. Коли люди бачать графіті, сміття, покинуті

будівлі та інші ознаки занедбаності, вони підсвідомо сприймають це як сигнал, що в цій місцевості соціальні норми не діють або ігноруються. Це створює психологічне відчуття безкарності та зниженого соціального контролю.

Ескалація порушень. Незначні правопорушення, якщо їх не усувати, мають тенденцію до поступової ескалації. Наприклад, покинутий автомобіль спочатку може привабити вандалів, згодом перетворитися на притулок для безхатченків, а пізніше стати місцем наркоторгівлі. Цей ланцюжок демонструє, як толерантність до дрібних порушень створює умови для серйозніших злочинів.

Ще одним важливим аспектом теорії є роль суспільного спостереження та контролю. Громади, де мешканці активно спостерігають за своїм оточенням і підтримують порядок, демонструють нижчий рівень як дрібних правопорушень, так і серйозних злочинів. Це виділяє соціальний вимір теорії розбитих вікон, яка не обмежується лише фізичним середовищем, а й включає особливості соціальної взаємодії та колективної відповідальності за громадський простір.

Теорія розбитих вікон здійснила революційний вплив на формування криміналістичних стратегій у багатьох країнах світу. Найвідомішим прикладом впровадження принципів цієї теорії стала політика нульової толерантності (англ. – Zero Tolerance), запроваджена в Нью-Йорку в 1990-х роках під керівництвом мера Рудольфа Джуліані та комісара поліції Вільяма Бреттона. Ця стратегія полягала в активному переслідуванні дрібних правопорушень – від безквиткового проїзду в метро до громадського пияцтва та графіті – з метою запобігання більш серйозним злочинам.

Одним із ключових елементів реалізації теорії розбитих вікон стало впровадження комп'ютеризованої системи «CompStat» для збору та аналізу даних про правопорушення. Ця система дозволила поліції Нью-Йорка швидко виявляти «гарячі точки» злочинності та оперативно реагувати на зміни криміногенної ситуації, зосереджуючи ресурси там, де вони найбільш потрібні. Така методика стала стандартом для багатьох поліцейських департаментів у всьому світі.

Важливим практичним наслідком теорії розбитих вікон стало відновлення практики пішого патрулювання. На відміну від автомобільного патрулювання, поліцейські на пішому патрулі мають змогу краще помічати та реагувати на дрібні порушення, встановлювати контакт із місцевими мешканцями та створювати відчуття присутності правоохоронців у громаді.



Стратегії реагування відповідно до теорії розбитих вікон:

- **Розширення систем відеоспостереження** – встановлення камер у проблемних місцевостях не лише допомагає розкривати злочини, але й має превентивний ефект, відлякуючи потенційних порушників.
- **Кампанії з благоустрою** – швидке видалення графіті (наприклад посилення на онлайн купівлю наркотичних речовин), ремонт пошкоджених об’єктів та прибирання сміття стали невід’ємною частиною стратегій боротьби зі злочинністю.
- **Партнерство з громадськістю** – залучення місцевих мешканців та бізнесу до підтримання порядку створює систему колективної відповідальності за стан громади.
- **Створення «безпечних зон»** – визначення пріоритетних районів для інтенсивного патрулювання та благоустрою, які згодом розширюються, витісняючи злочинність.

Теорія розбитих вікон також спричинила перегляд пріоритетів у підготовці криміналістів та поліцейських. Замість зосередження виключно на розкритті тяжких злочинів, навчальні програми почали включати методики раннього виявлення і профілактики дрібних порушень як ключового елементу всеосяжної стратегії боротьби зі злочинністю. Це фундаментально змінило підхід до роботи правоохоронних органів, зробивши превентивні заходи настільки ж важливими, як і реагування на вже скоєні злочини.

У сучасній криміналістичній практиці теорія розбитих вікон знайшла своє втілення в конкретних методиках та підходах до запобігання злочинності. Оперативний аналіз «гарячих точок» (англ. – Hot Spots Policing) став одним із найефективніших інструментів,

заснованих на цій теорії. Цей підхід передбачає ретельне картографування та аналіз навіть незначних правопорушень для виявлення районів з підвищеним ризиком ескалації злочинності. За допомогою географічних інформаційних систем (ГІС) та спеціального програмного забезпечення правоохоронні органи можуть відстежувати просторово-часові патерни дрібних порушень і своєчасно перенаправляти ресурси в проблемні зони.

Методи та підходи запобіганню злочинності

Оперативний аналіз даних	Щоденний збір та аналіз інформації про всі правопорушення для виявлення закономірностей та трендів у громаді
Визначення пріоритетів	Формування списку проблемних зон та специфічних типів порушень, що вимагають особливої уваги
Цільове розгортання сил	Спрямування додаткових патрулів, нарядів поліції, громадських формувань та спеціалізованих підрозділів у визначені зони ризику
Оцінка результатів	Вимірювання ефективності втручання та корегування тактики на основі отриманих даних

Іншим, важливим практичним застосуванням теорії розбитих вікон стало запровадження концепції поліцейської діяльності, орієнтованої на громаду. Цей підхід передбачає тісну співпрацю між правоохоронцями та місцевими мешканцями, бізнесом і громадськими організаціями для спільного вирішення проблем безпеки. ПОГ, закріплені за конкретними поліцейськими дільницями в межах громади, встановлюють довірчі відносини з населенням, що допомагає ефективніше виявляти та вирішувати потенційні проблеми ще до їх ескалації.

Важливим елементом впровадження теорії розбитих вікон у криміналістичну практику стала також переоцінка стратегій кримінального переслідування. Зокрема, у багатьох юрисдикціях відбулася декриміналізація або пом'якшення відповідальності за деякі дрібні проступки – не для їх ігнорування, а для впровадження більш ефективних механізмів реагування, таких як адміністративні штрафи, громадські роботи чи адміністративні арешти. Такий підхід дозволяє правоохоронним органам зосередити ресурси на ключових проблемах, не втрачаючи контролю над ситуацією з дрібними порушеннями, і водночас уникаючи надмірної криміналізації населення.

У сучасному криміналістичному дискурсі теорія розбитих вікон

зазнала значних модифікацій та інтеграції з іншими концепціями. Особливо плідним виявилось її поєднання з підходом CPTED. Ця концепція зосереджується на створенні громадських просторів, які природним чином знижують можливості для злочинної поведінки. Принципи CPTED включають забезпечення гарної видимості (усунення «сліпих зон»), чітке розмежування публічних і приватних просторів, активне використання територій мешканцями та створення можливостей для природного спостереження.

Технологічні інновації значно розширили інструментарій для реалізації принципів теорії розбитих вікон. «Розумне» відеоспостереження з використанням штучного інтелекту дозволяє не просто фіксувати правопорушення, але й передбачати та запобігати їм. Системи з елементами машинного навчання здатні виявляти аномальну поведінку, розпізнавати потенційно небезпечні ситуації та автоматично спрямовувати ресурси правоохоронних органів туди, де вони найбільше потрібні. Наприклад, у Лондоні та Сінгапурі такі технології дозволяють відстежувати акти вандалізму, несанкціоноване скупчення людей та інші порушення громадського порядку в режимі реального часу.

Важливою модифікацією теорії розбитих вікон є зміщення акценту з покарання на позитивну соціальну трансформацію. Сучасні програми, засновані на цій теорії, все частіше включають елементи реабілітації, соціальної підтримки та розвитку громади. Наприклад, у Бостоні, Чикаго та Філадельфії впроваджуються комплексні проєкти, які поєднують традиційні елементи теорії розбитих вікон (активне патрулювання, швидке усунення графіті та сміття) з програмами молодіжного розвитку, професійного навчання та підтримки малого бізнесу.

Ця еволюція теорії відображає більш нюансоване розуміння складних взаємозв'язків між середовищем, соціальними нормами та злочинністю. Замість спрощеного підходу «нульової толерантності», сучасні інтерпретації теорії розбитих вікон визнають важливість соціального капіталу, колективної ефективності та структурних чинників, які впливають на кримінальну поведінку. Такий підхід дозволяє зберегти цінні ідеї оригінальної теорії, уникаючи багатьох проблем, пов'язаних з її раннім впровадженням.

Підсумовуючи аналіз теорії розбитих вікон та її впливу на криміналістику, можна зробити висновок про її значний внесок у розуміння механізмів поширення злочинності та розробку стратегій її запобігання. Незважаючи на різноманітну критику, ця теорія трансформувала підходи до роботи правоохоронних органів, привернувши увагу до важливості середовища та дрібних порушень громадського

порядку. Найефективнішим виявилось застосування теорії у поєднанні з іншими підходами, що дозволяє зберегти її позитивні аспекти, мінімізуючи потенційні негативні наслідки.

Зрештою найважливішим викликом залишається досягнення балансу між ефективним запобіганням злочинності та повагою до прав і гідності всіх громадян. Майбутнє теорії розбитих вікон лежить у розробці нюансованих, етично обґрунтованих підходів, які визнають складність соціальних явищ і уникають спрощених «універсальних рішень». Перспективними є дослідження, які дозволять точніше визначити, які саме елементи теорії працюють у різних контекстах, для різних типів правопорушень та в різних соціально-економічних умовах.

Особливу увагу варто приділити питанню, як принципи теорії розбитих вікон можуть бути адаптовані до українського контексту, з урахуванням специфіки правової системи, ресурсних обмежень та особливостей суспільних норм. Чи може ця теорія допомогти у вирішенні таких проблем, як корупція, організована злочинність та порушення громадського порядку в українських громадах під час стану війни? Відповіді на ці питання вимагають ретельних досліджень та експериментів, але потенціал теорії розбитих вікон для вдосконалення криміналістичних стратегій в Україні залишається значним.

Ситуаційна профілактика правопорушень – це комплекс заходів, спрямованих на зменшення можливостей для скоєння злочинів через зміну ситуаційних факторів та середовища. Вперше цей термін запропонував Філіп Гринвуд у 1982 році, який визначив її як «підхід до запобігання злочинності, що полягає у систематичному управлінні та проектуванні безпосереднього середовища з метою ускладнення вчинення правопорушень».

Основними принципами ситуаційної профілактики є:

- зосередження на конкретних видах злочинів та правопорушень;
- аналіз та управління безпосереднім середовищем, де можуть відбуватися правопорушення;
- підвищення ризику розкриття злочину для потенційного правопорушника;
- зменшення винагороди від скоєння злочину;
- перенаправлення правопорушника від незаконних дій до законних альтернатив.

Центральне місце в методології ситуаційної профілактики посідає модель Рональда Кларка, який розробив класифікацію з 25 методів ситуаційної профілактики, згрупованих у п'ять основних категорій:

- **підвищення зусиль** (укріплення цілей, контроль доступу,

відхилення правопорушників);

- **збільшення ризиків** (розширення охорони, формальний та природний нагляд);

- **зменшення вигод** (приховування цілей, видалення цілей, ідентифікація власності);

- **зниження провокацій** (зменшення фрустрації/стресу, уникнення конфліктів);

- **усунення виправдань** (встановлення правил, сигналізація про законність, заохочення дотримання правил).

Логіка формування профілактичної політики базується на аналізі конкретних ситуацій та середовищ, де відбуваються правопорушення. Цей процес включає: ідентифікацію специфічних проблем, аналіз причин та факторів, розробку цільових заходів, їх впровадження та подальшу оцінку ефективності.

Варто зазначити, що ефективна ситуаційна профілактика вимагає міждисциплінарного підходу, поєднуючи знання з кримінології, соціології, психології, урбаністики та інших галузей. Це дозволяє комплексно впливати на фактори, які сприяють правопорушенням, та створювати безпечне середовище для громадян.

Ситуаційна профілактика та криміналістика мають глибокий взаємозв'язок, формуючи комплементарну систему попередження правопорушень. Криміналістика традиційно зосереджується на методиках розслідування вже скоєних злочинів, тоді як ситуаційна профілактика спрямована на недопущення їх виникнення. Проте саме знання, методи та інструменти криміналістики часто лежать в основі ефективних профілактичних стратегій.

Криміналістичні основи профілактики. Криміналістика надає науково-технічну базу для багатьох заходів ситуаційної профілактики. Зокрема, криміналістичне прогнозування дозволяє визначити ймовірні локації та способи скоєння злочинів, що дає змогу цілеспрямовано застосовувати превентивні заходи. Дані судової статистики та аналіз способів скоєння типових злочинів (англ. – *modus operandi*) використовуються для виявлення вразливих об'єктів та ситуацій з підвищеним ризиком.

Використання криміналістичних методів. Серед криміналістичних методів, які активно застосовуються в ситуаційній профілактиці, особливо важливими є:

- методи ідентифікації осіб (біометричні системи, відеоаналітика);

- методи трасології, що дозволяють аналізувати та передбачати шляхи проникнення злочинців;

- судово-балістичні знання для проєктування захисних конструкцій;
- методи криміналістичної фотографії та відеозапису, що використовуються при створенні систем спостереження.

Особливо важливою є роль криміналістичного аналізу в плануванні профілактичних заходів. Шляхом вивчення механізмів скоєння конкретних видів злочинів криміналісти можуть визначити ключові моменти, де можливо ефективно втрутитися та перервати ланцюг злочинних дій. Наприклад, аналіз методів злому автомобілів може привести до вдосконалення систем їхнього захисту.

Особливо важливою є роль криміналістичного аналізу в плануванні профілактичних заходів. Шляхом вивчення механізмів скоєння конкретних видів злочинів криміналісти можуть визначити ключові моменти, де можливо ефективно втрутитися та перервати ланцюг злочинних дій. Наприклад, аналіз методів злому автомобілів може привести до вдосконалення систем їхнього захисту.

Приклади інтеграції криміналістики та профілактики:

- **Географічне профілювання злочинів** (англ. – crime mapping) дозволяє виявляти «гарячі точки» злочинності та концентрувати там профілактичні ресурси.

- **Криміналістична характеристика фальшивомонетництва** використовується для розробки захисних елементів банкнот та цінних паперів.

- **Аналіз способів зламу банкоматів** призводить до вдосконалення їхніх захисних механізмів.

- **Вивчення методів кібершахрайства** допомагає розробляти ефективні системи кіберзахисту.

- **Дослідження психології серійних злочинців** допомагає створювати системи раннього виявлення потенційно небезпечних осіб.

В Україні розвивається напрям криміналістичного забезпечення профілактичної діяльності, особливо в межах аналітичних підрозділів Національної поліції України. Експертно-криміналістичні установи не лише забезпечують розслідування злочинів, але й розробляють рекомендації щодо технічного захисту об'єктів, аналізують тенденції змін кримінальної активності та сприяють впровадженню новітніх технологій безпеки.

Сучасна ситуаційна профілактика правопорушень використовує широкий спектр методів та заходів, які можна класифікувати за кількома основними групами. Всі вони мають на меті створення середовища, що мінімізує можливості для скоєння злочинів і максимально ускладнює дії потенційного правопорушника.

Методи ситуаційної профілактики правопорушень:

– **Активізація зусиль.** Принцип активізації зусиль базується на створенні фізичних та процедурних бар'єрів, які ускладнюють вчинення злочинів. Цей принцип виходить з припущення, що потенційний злочинець оцінює зусилля, необхідні для досягнення мети, і може відмовитися від злочину, якщо вони виявляться занадто значними.

– **Зміцнення фізичного середовища.** Передбачає встановлення систем відеоспостереження, посилення освітлення у темних зонах, монтаж якісних огорож та використання спеціальних архітектурних рішень. В українських містах ця стратегія реалізується через програми «Безпечне місто», що об'єднують мережі відеокамер, розумне освітлення та системи швидкого реагування.

– **Впровадження додаткового контролю.** Включає організацію патрулювання, залучення приватних охоронних структур, встановлення контрольно-пропускних пунктів у житлових комплексах та бізнес-центрах. Особливої актуальності цей напрямок набув в умовах воєнного стану, коли громади формують загони територіальної оборони та добровільні патрулі.

– **Підвищення обізнаності населення.** Спрямоване на формування навичок безпечної поведінки, розпізнавання потенційних загроз та правильного реагування на них. Цей компонент реалізується через освітні програми у школах, інформаційні кампанії в медіа та спеціалізовані тренінги для різних категорій населення.

Важливим аспектом активізації зусиль є співпраця з громадою та формування культури колективної безпеки. У багатьох українських територіальних громадах, за ініціатииви ПОГ успішно функціонують групи комунікації мешканців громади, які координують свої дії через месенджери та соціальні мережі. Така модель дозволяє швидко виявляти підозрілих осіб та необхідні потенційно небезпечні ситуації, мінімізуючи можливості для вчинення злочинів.

– **Збільшення ризиків.** Принцип збільшення ризиків ґрунтується на посиленні ймовірності виявлення, затримання та притягнення до відповідальності потенційних правопорушників. Цей принцип спирається на психологічну властивість злочинців оцінювати ризики викриття перед вчиненням протиправного діяння. Підвищення суб'єктивного сприйняття ризику може суттєво знизити привабливість криміногенних ситуацій.

– **Збільшення та поліпшення охорони.** Одним із найефективніших методів ситуаційної профілактики правопорушень є вдосконалення систем охорони об'єктів. Цей підхід передбачає впровадження

комплексних заходів безпеки, які значно підвищують ризик виявлення та затримання злочинців.

– **Збільшення персоналу на об'єкті.** Збільшення кількості персоналу на об'єкті є важливим елементом стратегії ситуаційної профілактики правопорушень. Цей метод базується на психологічному ефекті присутності людей, які можуть виявити та повідомити про протиправні дії, що суттєво збільшує ризик для потенційних злочинців.

– **Поліпшення оглядовості.** Цей підхід передбачає створення просторів, де потенційні правопорушники відчують себе видимими та вразливими для виявлення. Проєктування середовища з відкритими зонами має на меті забезпечити максимальну видимість у просторі, усуваючи «сліпі зони» та місця, де злочинці могли б залишатися непоміченими. Ключовими елементами такого підходу є:

а) **Ефективне освітлення** – стратегічне розміщення джерел світла для запобігання утворенню темних зон.

б) **Прозорі огорожі та конструкції** – використання скляних, решітчастих або інших прозорих матеріалів у місцях, де раніше використовувалися суцільні конструкції. Торгові центри, які замінили суцільні стіни на скляні перегородки, зафіксували зниження крадіжок на 22 %.

в) **Ландшафтний дизайн** – регулярна обрізка кущів та дерев, щоб запобігти створенню природних схованок. Парки та сквери з доглянутою рослинністю демонструють на 18 % нижчий рівень злочинності.

г) **Архітектурні рішення** – проєктування будівель з урахуванням принципів оглядовості, включно з розміщенням вікон та дверей, що забезпечують «природний нагляд».

– **Формальне спостереження.** Формальне спостереження є одним із найефективніших методів ситуаційної профілактики правопорушень, який передбачає цілеспрямований нагляд за певними територіями чи об'єктами. Цей метод створює постійну загрозу виявлення для потенційних правопорушників, суттєво підвищуючи ризики їхнього затримання. Новаторським підходом у сфері формального спостереження є стратегія патрулювання «гарячих точок». Вона базується на аналізі даних про локації з підвищеним рівнем злочинності та концентрації сил поліції саме у цих місцях. Дослідження, проведені у різних країнах, демонструють, що такий підхід дозволяє знизити рівень вуличних правопорушень до 20 % навіть при збереженні загальної кількості поліцейських.

– **Зменшення анонімності.** Зменшення анонімності є важливою

стратегією ситуаційної профілактики, яка базується на принципі ідентифікації осіб, які перебувають на певній території чи об'єкті. Мета цього підходу – створення умов, за яких потенційний правопорушник розуміє, що його особа може бути легко встановлена, що значно підвищує ризик притягнення до відповідальності. Одним із найефективніших методів зменшення анонімності є впровадження систем перепусток та реєстрації відвідувачів. Такі системи не лише обмежують доступ сторонніх осіб до об'єкта, але й створюють базу даних усіх, хто на ньому перебуває. Сучасні електронні системи контролю доступу дозволяють фіксувати час входу та виходу кожної особи, а також маршрут її пересування об'єктом.

– **Зменшення вигоди.** Принцип зменшення вигоди спрямований на мінімізацію потенційної користі, яку злочинець може отримати від протиправного діяння. Цей підхід базується на розумінні того, що більшість злочинів вчиняються з метою отримання певних матеріальних або нематеріальних благ. Якщо ці блага стають менш доступними, складнішими для використання або менш цінними, мотивація до вчинення злочину суттєво знижується.

– **Обмеження доступу до цінностей** – використання сейфів, спеціальних контейнерів та систем зберігання.

– **Маркування майна** – нанесення унікальних ідентифікаторів та GPS-трекери.

– **Схеми повернення викрадених речей** – реєстри власників та системи відстеження викраденого.

Особливо ефективним є поєднання різних стратегій зменшення вигоди з іншими принципами ситуаційної профілактики. Наприклад, використання захищених від підробки QR-кодів на цінних речах не лише ускладнює їх перепродаж (зменшення вигоди), але й підвищує ризик викриття злочинця (збільшення ризиків). Такий комплексний підхід дозволяє досягати синергетичного ефекту та максимізувати профілактичний вплив.

– **Зменшення провокування.** Принцип зменшення провокування фокусується на усуненні або мінімізації факторів середовища, що можуть стимулювати злочинну поведінку або підвищувати емоційну напругу потенційних правопорушників. Цей принцип базується на розумінні того, що певні ситуації, контексти або об'єкти можуть діяти як тригери, що підштовхують особу до протиправних дій.

– **Оптимізація освітлення** – усунення темних кутів та зон з поганою видимістю, що можуть приваблювати потенційних злочинців або створювати відчуття безкарності.

– **Управління потоками людей** – запобігання надмірного скупчення, що може призводити до конфліктів та створювати можливості для кишенькових крадіжок.

– **Обмеження доступу до алкоголю** – регулювання продажу алкогольних напоїв у певний час та в певних зонах для зниження рівня насильницьких злочинів та інших правопорушень.

Мінімізація факторів спокуси через зміну графіку роботи та дизайну середовища є ефективною стратегією для багатьох типів об'єктів. Наприклад, у торгових центрах впроваджуються архітектурні рішення, що підвищують природний нагляд: широкі проходи, прозорі перегородки, стратегічно розміщені дзеркала та камери, у громадському транспорті застосовуються антивандальні матеріали та дизайн, що ускладнює пошкодження обладнання.

Особливу увагу в контексті зменшення провокування треба приділяти онлайн-середовищу. Соціальні мережі та платформи електронної комерції впроваджують алгоритми виявлення та блокування провокаційного контенту, що може підштовхувати до насильства, ненависті або протиправної поведінки. Банки та фінансові установи використовують розумні системи виявлення шахрайства, що блокують підозрілі транзакції до їх завершення, зменшуючи привабливість фінансових злочинів.

– **Усунення виправдання.** Принцип усунення виправдання спрямований на мінімізацію можливостей для раціоналізації та виправдання протиправної поведінки. Цей підхід ґрунтується на розумінні того, що більшість людей мають внутрішні моральні бар'єри, які перешкоджають вчиненню злочинів. Однак ці бар'єри можуть бути подолані через різноманітні механізми виправдання, які дозволяють особі зменшити когнітивний дисонанс між своїми діями та моральними нормами.

– **Чіткі правила та інструкції** – розміщення зрозумілих правил поведінки у громадських місцях, навчальних закладах, транспорті.

– **Політика «нульової толерантності»** – послідовне реагування навіть на незначні порушення для формування культури законності. Ключовим є забезпечення невідворотності реакції, а не її суворості.

– **Усунення провокуючих факторів** – мінімізація ситуацій, що можуть спровокувати виправдання порушень. Наприклад, доступні платіжні термінали для зменшення виправдань несплати за паркування, чіткі системи черг для зменшення конфліктів, належне прибирання громадських місць для запобігання порушення правил благоустрою тощо.

Поширення прикладів відповідальності та справедливості є потужним інструментом формування соціальних норм. Дослідження підтверджують, що люди більш схильні дотримуватися правил, коли бачать, що інші також їх дотримуються.

Аналіз найбільш успішних прикладів дозволяє виділити ключові фактори ефективності:

- 1) системний підхід, що поєднує технічні, організаційні та освітні заходи;
- 2) залучення всіх зацікавлених сторін, включаючи місцеву владу, бізнес, громадські організації та мешканців;
- 3) науково обґрунтоване планування втручань на основі аналізу даних про злочинність;
- 4) регулярний моніторинг результатів та гнучке коригування стратегій.

Важливо відзначити, що успішна імплементація ситуаційної профілактики вимагає врахування місцевого контексту. Стратегії, що ефективно працюють у великих містах, можуть потребувати адаптації для сільської місцевості. Аналогічно, підходи, розроблені для мирного часу, потребують коригування в умовах воєнного стану. Гнучкість та адаптивність стають ключовими факторами успіху в українських реаліях.

Підсумовуючи, зазначимо, що ситуаційна профілактика є не просто набором технік та інструментів, а цілісною філософією формування безпечного середовища, що враховує психологічні, соціальні та ситуаційні фактори протиправної поведінки. Ефективне впровадження цього підходу вимагає системного мислення, міждисциплінарної співпраці та постійної адаптації до нових викликів. У контексті сучасної України ситуаційна профілактика становить один із ключових напрямків розбудови безпечних, інклюзивних та стійких громад.

25 методів ситуаційної профілактики злочинності

Стратегія	Метод	Суть
1. Підвищення зусиль правопорушника	Посилення фізичних бар'єрів	Використання замків, ґрат, огорож, турнікетів
	Контроль доступу	Пропускні системи, ключ-карти, кодові замки
	Скринінг ідентифікації	Відеоспостереження, біометрія, перевірка документів

Стратегія	Метод	Суть
	Захист цінних об'єктів	Сейфи, сигналізації, мікрочіпи маркування
	Контроль зброї та інструментів	Ліміти продажу, ліцензування, контроль носіння
2. Підвищення ризику для злочинця	Підвищення природного спостереження	Вуличне освітлення, обрізання кущів, «прозорі» огорожі
	Формальні заходи спостереження	Патрулювання поліції, охоронці, відеонагляд
	Підвищення поінформованості громадян	Програми «сусідської варти», мобільні додатки для повідомлень
	Реєстрація власності	Маркування майна, ведення баз даних (наприклад, велосипедів)
	Моніторинг транспорту та руху	Радари швидкості, автоматичні камери фіксації
3. Зниження вигоди від злочину	Видалення об'єктів злочину	Заборона носіння великої готівки, прибирання вразливих предметів
	Обмеження доступу до вигоди	Протиугінні пристрої, обмеження доступу до алкогольних чи медичних товарів
	Використання маркування	Унікальні коди, штрих-коди, GPS-трекери
	Зниження готівкових операцій	Поширення безготівкових розрахунків
	Зниження вигоди перепродажу	Боротьба з «чорними ринками», контроль ломбардів
4. Зменшення провокацій до злочину	Зменшення стресових ситуацій	Оптимізація черг, організація громадських заходів
	Уникнення конфліктних умов	Розділення ворожих груп, контроль за натовпами
	Виключення подразників	Прибирання графіті, сміття, відновлення порядку

Стратегія	Метод	Суть
		(теорія «розбитих вікон»)
	Управління споживанням алкоголю	Обмеження місць продажу, години роботи барів
	Зниження тиску конкурентного середовища	Контроль азартних ігор, нелегальної торгівлі
5. Усунення виправдань для злочину	Створення чітких правил	Знаки «приватна територія», «прохід заборонено»
	Попередження та інформування	Надписи «під відеонаглядом», інструкції для користувачів
	Використання контрактів і угод	Соціальні договори, угоди з орендарями
	Виховання та навчання	Роз'яснювальні програми, просвітницькі кампанії
	Підвищення соціальної відповідальності	Соціальна реклама, кампанії проти дискримінації та насильства

Запитання для самоконтролю:

1. Як теорія раціонального вибору пояснює рішення потенційного злочинця?
2. У чому полягає «вдала нагода» для злочинця і як поліція може її мінімізувати?
3. Яким чином теорія «розбитих вікон» впливає на сприйняття правопорядку в громаді?
4. Яку роль відіграє управління середовищем у попередженні правопорушень?
5. Як підвищення ризику викриття впливає на поведінку потенційного правопорушника?
6. Які заходи можуть знизити вигоду від злочинів, пов'язаних з крадіжками майна?
7. Як підвищення обізнаності населення може сприяти зниженню рівня злочинності?

Розділ III

МЕТОД ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ ЧЕРЕЗ ЕКОЛОГІЧНИЙ ДИЗАЙН «CPTED»

CPTED (англ. – crime prevention through environmental design – запобігання злочинності через екологічний дизайн) – це науково обґрунтована стратегія профілактики злочинності, яка полягає в цілеспрямованому плануванні та організації фізичного середовища з метою: зменшення можливостей для вчинення правопорушень, підвищення рівня спостережуваності, зміцнення контролю над територіями, формування у громадян відчуття безпеки, створення простору, який природним чином стримує протиправні дії.

Метод CPTED передбачає, що правильне проєктування вулиць, будівель, громадських просторів і житлових територій зменшує злочинність, мінімізуючи можливості для скоєння будь-яких правопорушень без необхідності посиленої присутності правоохоронних органів.

Методологія CPTED ґрунтується на чотирьох фундаментальних принципах, які разом створюють комплексний підхід до запобігання злочинності через проєктування середовища. Кожен із цих принципів впливає на поведінку потенційних правопорушників, змінюючи їхнє сприйняття ризику та зменшуючи можливості для скоєння злочинів.

Природний нагляд – перший і, можливо, найважливіший принцип CPTED. Він полягає у проєктуванні простору таким чином, щоб максимізувати видимість та можливість постійного спостереження. Коли потенційні злочинці відчують, що за ними можуть спостерігати, імовірність скоєння злочину значно знижується. Природний нагляд включає такі елементи як відкриті простори, стратегічне розміщення вікон та балконів, ефективне освітлення, та усунення візуальних перешкод. Принцип природного нагляду реалізується не лише через архітектурні рішення, але й через залучення ПОГ активності у громадах, що збільшує кількість «очей на вулиці».

Природний нагляд, як один із основоположних принципів CPTED, фокусується на створенні умов, за яких потенційні злочинці відчують постійну можливість бути поміченими. Цей принцип ґрунтується на психологічному факторі: люди рідше вдаються до протиправних дій, коли розуміють, що їх можуть спостерігати. Концепція природного нагляду передбачає максимізацію видимості у громадських просторах через цілеспрямоване проєктування та розміщення фізичних елементів.

Максимізація видимості досягається за рахунок відкритого

планування просторів, уникнення «сліпих зон» та усунення візуальних перешкод. Це включає стратегічне розміщення активних зон використання, таких як дитячі майданчики, лавки, або кафе, у місцях, які забезпечують широкий огляд навколишньої території. Важливим аспектом є також проєктування будівель таким чином, щоб вікна та балкони виходили на вулиці та громадські простори, створюючи ефект «очей на вулиці» – концепцію, яку популяризувала урбаністка Джейн Джейкобс у своїй книзі «Смерть і життя великих американських міст».

Освітлення є ключовим фактором забезпечення природного нагляду. Добре освітлені вулиці, парки, двори та підземні переходи не лише допомагають фізично бачити потенційні загрози, але й створюють психологічне відчуття безпеки та контролю. Дослідження Лідського університету (Велика Британія) показали, що поліпшення освітлення громадських просторів може призвести до зниження рівня злочинності на 21 %. Важливо, щоб освітлення було рівномірним, без яскравих відблисків або темних тіней, які можуть ускладнювати видимість.

Яскравим прикладом успішного впровадження принципу природного нагляду є реконструкція парків у Нью-Йорку, зокрема Центрального парку, який у 1970-1980-х роках мав репутацію небезпечного місця. Реконструкція передбачала розчищення надмірної рослинності, покращення освітлення, встановлення лавок та активних зон на стратегічних точках, що забезпечують огляд доріжок і відкритих просторів. У поєднанні з іншими заходами безпеки це призвело до значного зниження злочинності у парку та повернення відвідувачів.

У шкільних дворах принцип природного нагляду реалізується через відкрите планування, яке дозволяє вчителям та персоналу легко спостерігати за учнями. У багатьох школах США після впровадження принципів CPTED було зафіксовано зниження випадків булінгу, вандалізму та інших правопорушень. Класичний приклад – школи в окрузі Пало-Альто (Каліфорнія), де реконструкція дворів з урахуванням принципів природного нагляду призвела до зниження випадків булінгу на 35 %.

Природний нагляд також включає активне використання технологій, таких як камери відеоспостереження, але важливо підкреслити, що технологічні рішення повинні доповнювати, а не замінювати проєктні рішення. Найефективніший підхід поєднує архітектурні та технологічні засоби з активною присутністю людей, які створюють природний нагляд через свою щоденну діяльність.

Природний контроль доступу – другий принцип, який зосереджується на обмеженні можливостей непомітного проникнення

до певних зон. Цей принцип реалізується через чітке розмежування публічних, на пів публічних та приватних просторів, а також через контроль шляхів руху людей. Природний контроль доступу включає такі елементи як ворота, огорожі, ландшафтні бар'єри, освітлення, та чітко визначені входи й виходи. Важливо зазначити, що цей принцип не обов'язково передбачає встановлення фізичних бар'єрів – часто достатньо символічних позначень, які чітко вказують, що доступ обмежений.

Природний контроль доступу – це стратегічний принцип CPTED, який фокусується на зменшенні можливостей для злочинної діяльності шляхом раціонального проєктування вхідних шляхів та маршрутів руху. Цей принцип не передбачає створення фортець або неприступних об'єктів, а радше прагне логічно скерувати рух людей та встановити чіткі межі між публічними, напівпублічними та приватними просторами.

Встановлення фізичних бар'єрів є одним із найпоширеніших методів реалізації цього принципу. Такі бар'єри можуть бути явними (ворота, огорожі, шлагбауми) або неявними (ландшафтні елементи, зміна рівня поверхні, водні перешкоди). Важливо, щоб ці бар'єри були естетично привабливими та інтегрованими в загальний дизайн середовища, а не створювали враження фортифікації. Наприклад, замість високого глухого паркану можна використовувати прозору огорожу, живопліт, або декоративні стовпчики, які чітко позначають межу, але не блокують видимість.

Проектування маршрутів руху є ключовим аспектом природного контролю доступу. Чітко визначені та добре освітлені доріжки, входи та виходи допомагають керувати потоками людей та зменшувати можливості для несанкціонованого проникнення. Важливо, щоб основні маршрути руху були видимими з навколишніх будівель та активних зон використання. Система доріжок повинна бути інтуїтивно зрозумілою, із мінімальною кількістю складних перехресть або заплутаних лабіринтів, які можуть стати місцями для засідок.

Використання рослинності для контролю доступу – це елегантний спосіб поєднати функціональність із естетикою. Кущі з колючками (наприклад, троянди або барбарис) можуть ефективно перешкоджати несанкціонованому доступу до вікон або інших вразливих місць. Водночас важливо, щоб рослинність не створювала візуальних перешкод для природного нагляду.

Житлові комплекси Сінгапуру є взірцевим прикладом ефективного впровадження принципів природного контролю доступу. У цих комплексах, відомих як HDB (англ. – Housing and Development Board),

використовується багаторівнева система контролю доступу. Публічні простори чітко відокремлені від напівпублічних та приватних. Входи до житлових блоків спроектовані таким чином, щоб бути видимими з вікон сусідніх будівель. Ліфтові холи та коридори регулярно переглядаються на предмет безпеки. Ця система в поєднанні з іншими принципами CPTED допомогла Сінгапуру стати одним із найбезпечніших міст світу, незважаючи на високу щільність населення.

Дослідження, проведене Міністерством національного розвитку Сінгапуру, показало, що житлові комплекси, спроектовані з дотриманням принципів CPTED, мають на 22 % нижчий рівень злочинності порівняно з тими, де ці принципи не були застосовані. Це підтверджує ефективність природного контролю доступу як інструменту запобігання злочинності через екологічний дизайн.

Територіальне посилення – третій принцип, тісно пов'язаний з ідеєю захищеного простору Оскара Ньюмана. Він полягає у створенні середовища, яке сприяє почуттю власності та відповідальності за простір серед його законних користувачів. Коли люди сприймають простір як «свій», вони з більшою ймовірністю захищатимуть його від злочинних дій. Територіальне посилення реалізується через чітке розмежування просторів, використання різних матеріалів покриття, кольорів, ландшафтного дизайну, та символічних бар'єрів. Важливими елементами є також наявність зон для спілкування та активності, які заохочують соціальну взаємодію та створюють почуття спільноти.

Територіальне посилення є наріжним каменем методології CPTED, що ґрунтується на психологічному принципі територіальності – природній схильності людей захищати простір, який вони вважають своїм. Цей принцип передбачає створення чітких меж між публічними, напівпублічними та приватними просторами, що підвищує відчуття відповідальності законних користувачів території та водночас сигналізує потенційним правопорушникам про наявність контролю.

Позначення меж приватної та громадської території може здійснюватися різноманітними способами. Це включає як фізичні бар'єри (паркани, огорожі, стіни), так і психологічні або символічні засоби (зміна матеріалу покриття, кольору, текстури, висоти поверхні, використання рослинності). Важливим аспектом є те, що такі межі повинні бути впізнаваними та зрозумілими для всіх користувачів простору, але при цьому не створювати враження фортифікації або відчуження.

Символічні засоби територіального посилення можуть бути не менш ефективними, ніж фізичні бар'єри. Наприклад, арка або ворота

при вході до житлового комплексу, навіть якщо вони не закриваються, сигналізують про перехід від публічного до напівпублічного простору. Зміна покриття дороги з асфальту на бруківку, використання іншого кольору або текстури, встановлення декоративних стовпчиків – усе це створює психологічний ефект переходу між територіями різного призначення.

Одним із ключових аспектів територіального посилення є персоналізація простору. Коли люди можуть залишити свій слід у просторі – через озеленення, декоративні елементи, мистецькі інсталяції – вони починають відчувати більшу відповідальність за нього. Це особливо важливо для напівпублічних просторів, таких як двори багатоквартирних будинків, де відчуття колективної власності може бути розмитим.

Досвід Торонто у підвищенні безпеки дворів є показовим прикладом успішного застосування принципу територіального посилення. Міська програма «Безпечні двори» (англ. – Safe Yards) передбачала реконструкцію прибудинкових територій із чітким розмежуванням зон різного призначення: ігрові майданчики, зони відпочинку для дорослих, спортивні зони, зелені насадження. Кожна зона мала своє покриття, освітлення та елементи благоустрою. Важливою частиною програми було залучення мешканців до планування та обслуговування території, що посилювало їхнє відчуття власності.

Результати програми продемонстрували значне зниження рівня вандалізму та дрібних правопорушень – на 35 % протягом перших двох років після реконструкції. Крім того, зросла частота використання дворів мешканцями, що, у свою чергу, сприяло природному нагляду. Цей приклад демонструє, як територіальне посилення, у поєднанні з іншими принципами CPTED, може створити позитивний цикл підвищення безпеки та комфорту територіальної громади.

Підтримка та обслуговування – четвертий принцип, який наголошує на важливості належного догляду за середовищем. Відповідно до «теорії розбитих вікон», занедбані простори сигналізують про відсутність контролю та відповідальності, що може заохочувати до антисоціальної поведінки та злочинних дій. Регулярне обслуговування, ремонт, прибирання та видалення графіті демонструють, що простір цінують та контролюють, що сприяє почуттю безпеки та зменшує ймовірність злочинних дій.

Принцип підтримки та обслуговування у методології CPTED базується на розумінні, що фізичний стан середовища безпосередньо впливає на поведінку людей та рівень злочинності. Цей принцип тісно

пов'язаний із «теорією розбитих вікон», сформульованою криміналістами Джеймсом Вілсоном та Джорджем Келлінгом у 1982 році, яка стверджує, що видимі ознаки антисоціальної поведінки та безладу створюють середовище, яке заохочує подальші, більш серйозні злочини.

Підтримка чистоти й порядку є фундаментальним аспектом цього принципу. Регулярне прибирання сміття, видалення графіті, ремонт обладнання та інфраструктури не лише покращують естетичний вигляд простору, але й подають чіткий сигнал про те, що за територією доглядають та контролюють її. Дослідження показують, що місця, які підтримуються в належному стані, з меншою ймовірністю стають об'єктами вандалізму та інших правопорушень.

Дуже важливим є своєчасний ремонт пошкоджених елементів середовища. Відповідно до «теорії розбитих вікон», якщо розбите вікно не ремонтують швидко, це може сигналізувати про те, що ніхто не дбає про будівлю, що може призвести до подальшого вандалізму та погіршення стану. Цей принцип стосується не лише вікон, але й усіх елементів громадського середовища: пошкоджені лавки, розбиті ліхтарі, здерта фарба, вирвані квіти – все це може стати каталізатором для подальшої деградації простору.

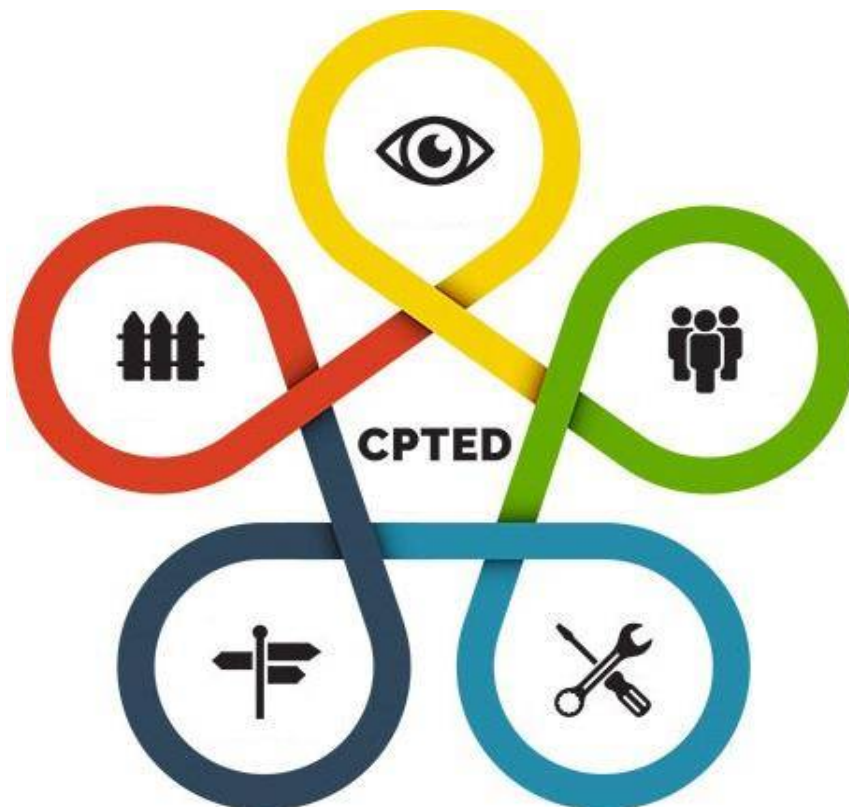
Кейс Нью-Йорка 1990-х років є класичним прикладом успішного застосування «теорії розбитих вікон» та принципу підтримки й обслуговування. Під керівництвом мера Рудольфа Джуліані була впроваджена програма «нульової толерантності» до проявів безладу в міському середовищі. Це включало швидке реагування на випадки вандалізму, регулярне очищення від графіті, ремонт пошкоджених елементів інфраструктури та боротьбу з дрібними правопорушеннями. Особливо показовим був проєкт із відновлення метрополітену, який раніше був одним із символів міського занепаду. Регулярне очищення вагонів і станцій від графіті, ремонт обладнання та посилення контролю за дотриманням порядку допомогли перетворити метро з небезпечного місця на відносно безпечний вид транспорту.

Результати цієї програми вражають: загальний рівень злочинності в Нью-Йорку знизився на 56 % між 1993 та 2000 роками, а кількість вбивств зменшилася на 66 %. Хоча ці результати не можна приписувати виключно програмі підтримки й обслуговування (були впроваджені й інші заходи безпеки), вона, безсумнівно, відіграла значну роль у загальному покращенні безпеки міста.

Вплив занедбаності на злочинність підтверджується численними дослідженнями. Наприклад, дослідження, проведене в Філадельфії, показало, що райони, де проводилися програми з благоустрою

та очищення покинутих ділянок, демонстрували зниження рівня насильницьких злочинів на 39 % порівняно з контрольними районами. Інше дослідження, проведене в Балтиморі, виявило, що поліпшення стану житла та прибудинкових територій корелювало зі зниженням рівня злочинності на 22 %.

Ці чотири принципи CPTED не є ізольованими – вони взаємодіють та підсилюють один одного, створюючи інтегрований підхід до запобігання злочинності через дизайн середовища. Успішне впровадження CPTED вимагає комплексного застосування всіх цих принципів з урахуванням локального контексту та потреб громади.



Друге покоління CPTED. Концепція другого покоління CPTED розвинулася в середині 1990-х років як відповідь на обмеження першого покоління, яке зосереджувалося переважно на фізичних аспектах середовища. Друге покоління розширило фокус, включивши соціальні, культурні та організаційні фактори, які впливають на безпеку територіальних громад. Ця еволюція відображає розуміння того, що безпечне середовище – це не лише результат архітектурних рішень, але й продукт соціальних взаємодій та громадської активності.

Соціальна взаємодія й згуртованість стали центральними концепціями другого покоління CPTED. Цей підхід визнає, що згуртовані громади, де люди знають своїх сусідів, спілкуються та

співпрацюють, є менш уразливими до злочинності. Для сприяння соціальній взаємодії методологія пропонує створення «просторів зустрічей» – місць, де мешканці можуть взаємодіяти між собою природним і невимушеним чином. Це можуть бути громадські сади, невеликі площі з лавками, дитячі майданчики, або навіть прості елементи, такі як столи для гри в шахи у парку.

Програми співпраці поліції й громади є важливим елементом другого покоління CPTED. Модель поліції орієнтованої на громаду передбачає встановлення партнерських відносин між правоохоронними органами та місцевими жителями для вирішення проблем безпеки. У багатьох територіальних громадах ПОГ регулярно беруть участь у громадських зборах, допомагають організовувати зустрічі з населенням та консультують щодо заходів безпеки. Така співпраця не лише підвищує ефективність правоохоронних дій, але й зміцнює довіру між поліцією та мешканцями.

Яскравим прикладом успішної програми співпраці є ініціатива у Ванкувері (Канада), де поліція працює разом із міською радою, школами, бізнесом та громадськими організаціями для створення комплексних стратегій безпеки. Програма включає регулярні аудити безпеки, освітні заходи для мешканців, та проєкти з поліпшення середовища на основі принципів CPTED. За п'ять років після впровадження програми рівень злочинності у цільових районах знизився на 30 %, а відчуття безпеки серед мешканців зросло на 40 %.

Дані щодо зниження правопорушень у результаті впровадження принципів другого покоління CPTED є вражаючими. Наприклад, дослідження, проведене в Колорадо-Спрінгс (США), показало, що райони, де були впроваджені комплексні програми, демонстрували зниження рівня злочинності на 23-43 % залежно від типу правопорушень. Особливо значним було зниження випадків вандалізму (-43 %), крадіжок зі зломом (-37 %) та вуличних грабежів (-31 %).

Ще одним важливим аспектом другого покоління є соціальна інклюзивність. Цей підхід визнає, що безпечне середовище повинно бути доступним та комфортним для всіх груп населення, незалежно від віку, статі, фізичних можливостей або соціально-економічного статусу. Це включає створення просторів, які враховують потреби різних груп: безпечні маршрути для дітей до школи, добре освітлені зони для літніх людей, безбар'єрний доступ для людей з інвалідністю та простори, де жінки почуваються в безпеці в будь-який час доби.

Оцінка ризиків та «небезпечних зон» громади. Ефективне впровадження методології CPTED вимагає глибокого розуміння

криміногенної ситуації в конкретному середовищі. Оцінка ризиків та ідентифікація зон підвищеної злочинності є першим кроком у процесі покращення безпеки через екологічний дизайн. Цей етап дозволяє визначити не лише де саме відбуваються злочини, але й які типи злочинів переважають, коли вони відбуваються, та які фактори середовища можуть їм сприяти.

Методи картування злочинності еволюціонували від простих шпилькових карт до складних цифрових систем. Традиційний метод передбачав позначення місць злочинів кольоровими шпильками на фізичній карті громади. Хоча цей метод був наочним, він мав серйозні обмеження в аналітичних можливостях. Сучасні методи використовують геоінформаційні системи (ГІС), які дозволяють накладати інформацію про злочини на цифрові карти та аналізувати їх у зв'язку з іншими просторовими даними.

Найсучасніші системи картування злочинності дозволяють створювати «теплові карти» (англ. – heat maps), які візуалізують щільність злочинів у різних зонах громад. Такі карти допомагають легко ідентифікувати «гарячі точки» злочинності, де проблеми є найбільш гострими. Системи також можуть відображати часові тренди, показуючи, як змінюється злочинність протягом доби, тижня, місяця або року. Це особливо важливо для розуміння динамічних аспектів безпеки в громаді.

Використання ГІС-аналізу для планування стало стандартною практикою в багатьох розвинених країнах. Ці системи дозволяють інтегрувати дані про злочинність з іншими просторовими даними, такими як демографія, економічні показники, транспортна мережа, освітлення, зелені насадження, та стан інфраструктури. Такий комплексний аналіз допомагає виявити кореляції між злочинністю та іншими факторами середовища.

Наприклад, аналіз може показати, що певний тип злочинів (скажімо, крадіжки з автомобілів) частіше відбувається в погано освітлених паркувальних зонах поблизу торгових центрів або що випадки вандалізму сконцентровані вздовж певних пішохідних маршрутів, які є важливими транзитними шляхами, але не мають достатнього природного нагляду. Така інформація є безцінною для розробки цільових втручань на основі принципів CPTED.

Приклад Вроцлава (Польща) демонструє ефективність використання ГІС-аналізу для поліпшення безпеки міського середовища. Місто впровадило систему «Безпечний Вроцлав», яка інтегрує дані про злочинність, дані з камер спостереження, та інформацію про міське середовище в єдину геоінформаційну систему. На основі цього аналізу були

ідентифіковані зони підвищеного ризику, де були впроваджені цільові заходи щодо поліпшення безпеки: поліпшення освітлення, реконструкція публічних просторів, встановлення додаткових камер спостереження, збільшення наявності поліції.

Результати цієї програми були вражаючими: за три роки після її впровадження загальний рівень вуличної злочинності у Вроцлаві знизився на 27%, а в зонах, де були впроваджені заходи на основі CPTED, зниження склало 42 %. Цей приклад наглядно демонструє, як комбінація точного аналізу криміногенної ситуації та цільових втручань на основі принципів екологічного дизайну може суттєво поліпшити безпеку міського середовища.

Вплив дизайну будівель і прибудинкових територій. Архітектурні рішення та планування прибудинкових територій відіграють вирішальну роль у створенні безпечного міського середовища. Дизайн будівель може як сприяти безпеці, так і створювати умови для злочинної діяльності. Принципи CPTED виділяють важливість таких архітектурних рішень, які забезпечують природний нагляд, контроль доступу та територіальне посилення.

Відкрите планування є одним із ключових принципів безпечного архітектурного дизайну. Будівлі з прозорими фасадами першого поверху, великими вікнами, що виходять на вулицю, мінімальною кількістю глухих стін створюють умови для природного нагляду (наприклад супермаркети «АТБ», «Сільпо» тощо). Особливо важливими є зони входу та виходу з будівлі, які повинні бути добре видимими та освітленими. Прикладом успішної реалізації цього принципу є житлові комплекси в Мальме (Швеція), де входи до будинків спроектовані так, щоб бути видимими з вікон сусідніх будівель та з вулиці.

Використання відеоспостереження стало стандартною практикою в сучасному міському дизайні, але важливо, щоб технологічні рішення доповнювали, а не замінювали архітектурні засоби забезпечення безпеки. Найефективніші системи відеоспостереження є видимими (що створює профілактичний ефект), але не нав'язливими, інтегрованими в загальний дизайн будівлі. Дослідження показують, що найбільшого зниження злочинності досягається, коли камери встановлюються в місцях, де вони доповнюють, а не компенсують недоліки архітектурного планування.

Дискусія щодо ефективності відкритих дворів порівняно із закритими парканами є актуальною у сфері територіального планування. З одного боку, закриті паркани створюють фізичний бар'єр, який може ускладнити несанкціонований доступ. З іншого боку, вони також

блокують природний нагляд та можуть створювати ізольовані зони, де злочинці можуть діяти непоміченими. Дослідження показують, що в більшості випадків відкриті двори з добрим природним наглядом та чіткими символічними межами є більш ефективними у запобіганні злочинності, ніж повністю закриті паркани.

Показовим прикладом є реконструкція житлових комплексів у Копенгагені (Данія), де високі глухі паркани були замінені на низькі прозорі огорожі та ландшафтні бар'єри. Це дозволило зберегти територіальне розмежування, але при цьому значно покращило видимість та створило умови для природного нагляду. Після реконструкції рівень вандалізму та дрібних крадіжок у цих комплексах знизився на 31 %.

Важливим аспектом дизайну прибудинкових територій є також створення зон активності, які заохочують присутність людей у різний час доби. Це можуть бути дитячі майданчики, спортивні зони, місця для відпочинку, громадські сади, або інші функціональні простори. Постійна присутність людей створює «очі на вулиці» та сприяє соціальному контролю. Наприклад, в житлових комплексах Барселони (Іспанія) створення активних прибудинкових просторів з різноманітними функціями призвело до зниження злочинності на 27 % та значного поліпшення відчуття безпеки серед мешканців.

Роль «озеленення» та ландшафтного дизайну. Озеленення та ландшафтний дизайн відіграють подвійну роль у контексті запобігання злочинності через екологічний дизайн. З одного боку, правильно спроектовані зелені насадження підвищують естетичну привабливість простору, створюють приємне середовище для перебування людей, і тим самим сприяють збільшенню соціальної активності та природного нагляду. З іншого боку, неправильно розміщена або недоглянута рослинність може створювати візуальні перешкоди, блокувати природне освітлення, та формувати приховані зони, де потенційні злочинці можуть діяти непоміченими.

Видимість є ключовим фактором під час проектування озеленення з погляду безпеки. Відповідно до принципів CPTED, рослинність не повинна блокувати лінії огляду в критичних зонах, таких як входи до будівель, пішохідні доріжки, дитячі майданчики або паркувальні зони.

Обрізання кущів є важливою складовою підтримки безпечного озеленення. Надто пишні кущі можуть не лише блокувати видимість, але й створювати місця, де можна сховатися або заховати заборонені предмети. Особливу увагу треба приділяти кущам біля вікон, дверей, та вздовж пішохідних шляхів. У багатьох містах США та Європи, таких як Портленд (Орегон) та Гамбург (Німеччина), регулярна обрізка кущів є

частиною стандартних програм з обслуговування публічних просторів, спрямованих на підвищення безпеки.

Стратегічне розміщення рослинності може також служити засобом природного контролю доступу. Наприклад, колючі кущі (такі як троянди, барбарис або піраканта) можуть бути висаджені під вікнами першого поверху або вздовж периметра території, щоб ускладнити несанкціонований доступ.

Водночас важливо, щоб такі «захисні насадження» не створювали проблем для легітимного доступу або евакуації в разі надзвичайних ситуацій.

Вибір типів рослин також має значення для безпеки. Рослини з відкритою структурою крони або стовбура (такі як дерева з високо піднятою кроною) дозволяють зберегти видимість, тоді як щільні, непрозорі рослини (такі як туї або високі щільні живоплоти) можуть створювати візуальні бар'єри. Це не означає, що щільні насадження не можна використовувати взагалі, але їх розміщення повинно бути стратегічним і не повинно компрометувати принципи природного нагляду.

Приклади зменшення крадіжок у міських парках через оптимізацію озеленення є численними. Наприклад, у Центральному парку Нью-Йорка програма реконструкції 1980-1990-х років включала значну зміну підходу до озеленення: розчищення надмірно зарослих ділянок, обрізку нижніх гілок дерев, та реорганізацію кущових насаджень для поліпшення видимості вздовж пішохідних доріжок. Ці заходи у поєднанні з поліпшенням освітлення та збільшенням патрулювання, призвели до зниження кількості грабежів у парку на 38 % протягом перших п'яти років після реконструкції.

Подібні результати були досягнуті в парках Ліону (Франція), де програма реорганізації озеленення з урахуванням принципів CPTED призвела до зниження кількості дрібних крадіжок на 27 % та покращення суб'єктивного відчуття безпеки серед відвідувачів на 42 %. Важливо зазначити, що ці зміни не означали зменшення кількості зелених насаджень – навпаки, у багатьох випадках кількість рослин навіть збільшилася, але їх тип та розміщення були оптимізовані з погляду безпеки.

Роль освітлення як елемент безпеки. Освітлення є одним із найважливіших та найефективніших інструментів запобігання злочинності через екологічний дизайн. Якісне освітлення не лише поліпшує фізичну видимість у темну пору доби, але й створює психологічне відчуття безпеки, заохочує соціальну активність у вечірній час, посиляє сигнал

про те, що простір є контрольованим та доглянутим. Численні дослідження підтверджують кореляцію між покращенням освітлення та зниженням рівня злочинності.

Стандарти вуличного освітлення відрізняються залежно від країни та типу міського простору, але існують загальні принципи ефективного освітлення з точки зору безпеки. Базовою вимогою є достатня яскравість, яка забезпечує розпізнавання обличчя людини на відстані не менше 10 метрів. У більшості європейських країн для пішохідних зон рекомендується рівень освітленості 20-30 люкс, для житлових вулиць – 10-15 люкс, для основних транспортних артерій – 30-50 люкс. Проте важливо не лише кількість світла, але й його якість та рівномірність.

Рівномірність освітлення є критично важливою для безпеки, оскільки різкі контрасти між яскраво освітленими та темними зонами можуть створювати «острови світла», за межами яких видимість різко знижується. Це може навіть погіршити ситуацію, оскільки людина, що перебуває в яскраво освітленій зоні, стає добре видимою для потенційного зловмисника, який може ховатися в тіні. Ідеальне освітлення з точки зору безпеки є рівномірним, без яскравих відблисків або глибоких тіней.

Фасадне освітлення будівель є важливим доповненням до вуличного освітлення. Підсвічування фасадів, особливо в зонах входу, не лише покращує естетичний вигляд будівлі, але й значно підвищує безпеку прилеглої території. У багатьох європейських містах, таких як Відень, Амстердам, або Барселона, існують стандарти, які вимагають освітлення входів до житлових будинків та комерційних об'єктів у вечірній та нічний час.

Особливу увагу треба приділяти освітленню критичних зон, таких як пішохідні переходи, зупинки громадського транспорту, підземні переходи, паркувальні зони, та парки. У цих місцях рекомендується використовувати освітлення з високим індексом кольоропередачі ($CRI > 80$), яке дозволяє точно розрізняти кольори. Це важливо не лише для комфорту, але й для безпеки, оскільки дозволяє точніше ідентифікувати людей та об'єкти.

Дослідження Лідського університету (Велика Британія) є одним із найбільш цитованих у контексті впливу освітлення на злочинність. Це масштабне дослідження, проведене в п'яти містах Англії протягом трьох років, показало, що поліпшення вуличного освітлення призвело до зниження рівня злочинності в середньому на 20 %. Особливо значним було зниження в категоріях «майнові злочини» (крадіжки, вандалізм) – на 27 %, та «злочини проти особи» (напади, пограбування) –

на 21 %. Важливо зазначити, що позитивний ефект спостерігався не лише в темну пору доби, але й протягом світлого часу, що свідчить про комплексний вплив покращеного освітлення на соціальний контроль та відчуття власності щодо простору.

Подібні результати були отримані в дослідженні, проведеному в Нью-Йорку, де в житлових комплексах було встановлено нове LED-освітлення, рівень нічної злочинності знизився на 39 % порівняно з контрольними комплексами без поліпшеного освітлення. Ця інвестиція виявилася надзвичайно економічно ефективною: згідно з аналізом, кожен долар, вкладений у покращення освітлення, приніс економію в розмірі 4 доларів за рахунок зменшення витрат на боротьбу зі злочинністю та її наслідками.

Відеоспостереження та CPTED. Відеоспостереження стало невід'ємною частиною сучасних стратегій забезпечення безпеки міського середовища. Хоча системи замкнутого телевізійного спостереження виникли задовго до формулювання принципів CPTED, вони органічно інтегрувалися в цю методологію як технологічний засіб посилення природного нагляду. Відеоспостереження розширює можливості спостереження на території, де постійна присутність людей неможлива або неефективна, та створює додатковий стримуючий фактор для потенційних правопорушників.

Кейс Лондона є одним із найвідоміших прикладів масштабного впровадження систем відеоспостереження. Починаючи з 1990-х років, у Лондоні була розгорнута одна з найбільш розгалужених мереж відеоспостереження у світі, яка нараховує понад 500 000 камер (за деякими оцінками, до 1 мільйона). Камери встановлені не лише в центральних районах міста, але й у житлових кварталах, на транспортних вузлах, у парках та інших громадських просторах. Ця система є частиною комплексної стратегії безпеки, яка також включає поліцейське патрулювання, покращення освітлення, та архітектурні заходи на основі принципів CPTED.

Дослідження впливу відеоспостереження на рівень злочинності в Лондоні показали неоднозначні, але загалом позитивні результати. Згідно з аналізом, проведеним Міністерством внутрішніх справ Великої Британії, в районах з інтенсивним відеоспостереженням рівень майнових злочинів (крадіжки, вандалізм, пограбування) знизився на 22-30 % порівняно з контрольними районами. Однак вплив на насильницькі злочини був менш значним (зниження на 3-7 %). Цікаво, що найбільший ефект спостерігався в районах, де відеоспостереження було впроваджено як частина комплексного підходу, який також включав поліпшення

освітлення, реорганізацію простору, активне залучення громади.

Важливим аспектом є баланс між технічними та природними методами нагляду. Досвід показує, що камери найбільш ефективні там, де вони доповнюють, а не замінюють природний нагляд. Наприклад, у житлових комплексах Барселони (Іспанія) камери відеоспостереження були встановлені не по всій території, а стратегічно розміщені в критичних точках, таких як входи до будівель, підземні паркінги, та зони з обмеженою видимістю. При цьому основні громадські простори були реорганізовані для посилення природного нагляду через архітектурні рішення та активізацію соціальної взаємодії.

Суміщення технічних і природних методів нагляду передбачає також інтеграцію відеоспостереження в загальний дизайн міського середовища. Сучасні підходи прагнуть зробити камери видимими (що посилює їх стримуючий ефект), але не нав'язливими або загрозливими. Камери можуть бути інтегровані в елементи вуличного освітлення, інформаційні кіоски, або інші елементи міського обладнання. У деяких містах, таких як Сінгапур або Токіо, присутність камер відеоспостереження активно комунікується через інформаційні таблички, які одночасно сигналізують про нагляд та інформують про його легітимні цілі (безпека, а не стеження).

З розвитком технологій розпізнавання образів та штучного інтелекту, системи відеоспостереження еволюціонують від пасивного запису подій до активних інструментів запобігання злочинам. Наприклад, у Шанхаї (Китай) впроваджено систему, яка може ідентифікувати підозрілу поведінку (наприклад, людину, що тривалий час спостерігає за певним об'єктом, або групу осіб, що демонструє ознаки конфлікту) та автоматично сповіщати охорону. Однак такі технології піднімають серйозні етичні питання щодо приватності та громадянських свобод, які повинні бути адресовані через прозоре регулювання та громадський контроль.

Інклюзивність і універсальний дизайн. Інклюзивність та універсальний дизайн стали невід'ємною частиною сучасного підходу до проєктування середовища, вони тісно пов'язані з принципами CPTED. Безпечна громада повинна бути безпечною для всіх, незалежно від віку, статі, фізичних можливостей або соціально-економічного статусу. Більше того, інклюзивне середовище, яке заохочує різноманітне використання простору різними групами населення, зазвичай є більш безпечним завдяки підвищеному рівню природного нагляду та соціального контролю.

Люди з інвалідністю мають специфічні потреби щодо безпеки

середовища. Наприклад, люди з обмеженою мобільністю можуть стикатися з додатковими ризиками, якщо їм доводиться використовувати ізольовані або погано освітлені альтернативні шляхи через те, що основні шляхи не є доступними. Люди з порушеннями зору можуть мати труднощі з орієнтацією в просторі та ідентифікацією потенційних загроз. Люди з порушеннями слуху можуть не почути попереджувальних сигналів або звуків, які могли б вказувати на наближення небезпеки.

Для адресації цих специфічних потреб, проєктування безпечного міського середовища повинно включати такі елементи як:

- чіткі та інтуїтивно зрозумілі маршрути руху;
- додаткові тактильні та візуальні орієнтири;
- добре освітлення без різких тіней або відблисків;
- уникнення ізольованих «альтернативних» шляхів для людей з інвалідністю;
- обладнання тривожними кнопками в місцях підвищеного ризику (наприклад, у ліфтах або на ізольованих ділянках пандусів);
- забезпечення гарної видимості та природного нагляду на всіх маршрутах руху.

Важливим аспектом інклюзивного підходу до безпеки є також врахування потреб різних вікових груп. Наприклад, діти та літні люди можуть мати обмежену здатність уникати небезпечних ситуацій або захищати себе. Для дітей критично важливими є безпечні шляхи до школи, добра видимість на дитячих майданчиках, та відсутність «сліпих зон». Для літніх людей важливі стабільні та нековзні поверхні, хороше освітлення, наявність місць для відпочинку вздовж основних маршрутів руху, та загальна читабельність середовища.

Приклад Копенгагена демонструє, як інклюзивний підхід до міського дизайну може сприяти безпеці для всіх груп населення. Стратегія «Міста для людей», впроваджувана з початку 2000-х років, передбачає створення міського середовища, яке є доступним, комфортним та безпечним для всіх користувачів. Це включає широкі тротуари з чіткими тактильними орієнтирами, доступні зупинки громадського транспорту, зручні пішохідні переходи з акустичними сигналами, та інтегровані громадські простори, які заохочують соціальну взаємодію між різними групами населення.

Особливо примітною є система «Безпечних маршрутів» у Копенгагені, яка забезпечує мережу пішохідних та велосипедних шляхів, спроектованих з урахуванням потреб найбільш вразливих користувачів. Ці маршрути мають відмінне освітлення, чітку навігацію, регулярні лавки для відпочинку, та проходять через активні зони, що

забезпечує природний нагляд. Система також інтегрована з мобільним додатком, який дозволяє користувачам повідомляти про проблеми або небезпечні ситуації в режимі реального часу.

Результати цього підходу вражають: за даними досліджень, 96 % жителів Копенгагена почуваються в безпеці під час пересування містом (один із найвищих показників у Європі), при цьому цей відсоток майже не відрізняється для людей з інвалідністю та інших вразливих груп. Це демонструє, що інклюзивний підхід до міського дизайну може створити середовище, яке є безпечним та комфортним для всіх користувачів, незалежно від їхніх фізичних можливостей або соціального статусу.

СРТЕД в закладах освіти. Заклади освіти – від дитячих садочків до університетів – мають особливі вимоги щодо безпеки. З одного боку, вони повинні бути безпечними та захищеними від зовнішніх загроз. З іншого боку, вони повинні залишатися відкритими, дружніми, та стимулюючими середовищами для навчання та соціальної взаємодії. Принципи СРТЕД допомагають досягти цього балансу через стратегічне проєктування, яке забезпечує безпеку без створення атмосфери фортифікації або надмірного контролю.

Огородження навчальних закладів є одним із найбільш поширених засобів контролю доступу, але підхід до його проєктування значно еволюціонував з часом. Сучасні рекомендації для навчальних закладів пропонують відмовитися від високих глухих парканів на користь напівпрозорих огорожень, які дозволяють спостерігати за територією ззовні (що посилює природний нагляд), але при цьому чітко позначають межі шкільної території та контролюють доступ. Хорошим прикладом є шкільні комплекси в передмісті Гельсінкі (Фінляндія), де використовуються низькі огорожі з вертикальних металевих елементів, які є естетично привабливими, забезпечують видимість, але чітко обмежують територію та скеровують відвідувачів до визначених входів.

Видимість є ключовим аспектом безпеки в навчальних закладах. Проєктування шкільних будівель та території повинно мінімізувати «сліпі зони» та забезпечувати можливість спостереження за всіма зовнішніми та внутрішніми просторами. Це включає стратегічне розміщення вікон, уникнення високих куців або інших візуальних перешкод біля шляхів руху та зон активності, а також забезпечення хорошого освітлення. Особливу увагу треба приділяти потенційно проблемним зонам, таким як туалети, віддалені коридори, або ізольовані ділянки шкільного подвір'я.

Контроль доступу в школах та університетах вимагає балансу між безпекою та відкритістю. Сучасні підходи рекомендують створення

«шлюзової системи», де відвідувачі спочатку потрапляють у прийомну зону, і лише після ідентифікації отримують доступ до основної частини будівлі. Важливо, щоб головний вхід був чітко видимим та інтуїтивно зрозумілим, щоб уникнути ситуацій, коли відвідувачі шукають альтернативні шляхи входу. Бічні входи повинні бути обладнані системами контролю доступу (наприклад, картками-перепустками) та по можливості спостерігатися з офісних приміщень або через камери відеоспостереження.

Університетські кампуси – особливий виклик для безпеки через їхні значні розміри, відкритий характер та цілодобову активність. У таких випадках ефективними є стратегії «розшарування» безпеки, де різні зони кампусу мають різні рівні контролю доступу: загальнодоступні простори (парки, площі), напівпублічні простори (бібліотеки, їдальні), та приватні простори (лабораторії, адміністративні приміщення). Такий підхід дозволяє підтримувати відкритість кампусу, одночасно забезпечуючи належний захист для вразливих об'єктів та зон.

Статистика зниження правопорушень у шкільних кампусах США демонструє ефективність принципів CPTED. Наприклад, дослідження, проведене Національним центром статистики освіти, показало, що школи, які впровадили комплексні заходи безпеки на основі CPTED (включаючи перепланування входів, покращення видимості, системи контролю доступу, та реорганізацію шкільного подвір'я), продемонстрували зниження випадків вандалізму на 68 %, крадіжок на 74 %, та насильницьких інцидентів на 47 % протягом трирічного періоду після впровадження.



Особливо вражаючими є результати програми «Безпечні школи» в окрузі Пало-Альто (Каліфорнія), де перепроєктування шкільних кампусів призвело до зниження загального рівня шкільних правопорушень на 53 % протягом п'яти років. Ключовими елементами програми були:

- реорганізація фронтальної зони шкіл для забезпечення кращої видимості та контролю;
- модернізація систем освітлення;
- впровадження чіткої ієрархії просторів від публічних до приватних;
- залучення шкільної спільноти до процесу проєктування та подальшого обслуговування території.

Роль ПОГ щодо реалізації стратегії профілактики CPTED. ПОГ є ключовим гравцем у впровадженні методів запобігання злочинності через дизайн навколишнього середовища. Сучасний підхід до забезпечення громадської безпеки вимагає від поліції не лише реагування на вже скоєні правопорушення, але й активної участі у створенні безпекового середовища.

Одним із фундаментальних аспектів роботи поліції у впровадженні CPTED є стратегічне партнерство з муніципалітетами та громадою. Це передбачає регулярні зустрічі з представниками місцевого самоврядування, громадськими організаціями та активними мешканцями для обговорення питань безпеки у конкретних локаціях. Такий колаборативний підхід дозволяє враховувати потреби всіх стейкхолдерів та розробляти комплексні рішення, які матимуть підтримку громади.

ПОГ здійснюють систематичний аналіз криміногенної ситуації, визначають «гарячі точки» злочинності та надають рекомендації щодо впровадження інноваційних методів попередження правопорушень. Використовуючи аналітичні дані про правопорушення, вони створюють карти ризиків, які стають основою для планування змін.

ПОГ проводять детальні аудити вразливих локацій, оцінюючи такі фактори як освітлення, видимість, територіальність, контроль доступу та загальний стан простору. За результатами аудитів розробляються конкретні рекомендації та пропозиції з метою поліпшення безпеки.

Важливо розуміти, що успішне впровадження CPTED вимагає від поліцейських офіцерів громади виходу за рамки традиційних моделей роботи. Офіцери мають розвивати нові компетенції, пов'язані з містобудуванням, архітектурою та соціальною психологією, щоб ефективно співпрацювати з професіоналами з інших галузей та

пропонувати обґрунтовані рекомендації щодо просторових змін.

Для ефективного впровадження принципів CPTED поліцейські застосовують різноманітні спеціалізовані інструменти та методи, що допомагають систематизувати роботу з оцінки та покращення безпекового середовища. Системні перевірки територій із використанням стандартизованих чек-листів та аналітичних відомостей. Офіцери оцінюють такі аспекти як природне спостереження, контроль доступу, територіальне визначення, підтримка активності та загальний стан простору. Систематичне фіксування проблемних елементів простору (темні кути, пошкоджена інфраструктура, занедбані території) для створення візуальної бази доказів та моніторингу змін після впровадження рекомендацій.

Важливим компонентом впровадження CPTED є освітні програми для працівників поліції. Поліцейські офіцери громади проходять спеціалізовані тренінги, де вивчають принципи запобігання злочинності через дизайн середовища, опановують методи проведення CPTED-інспекцій та розробки рекомендацій. Такі навчання дозволяють інтегрувати принципи CPTED у щоденну роботу поліцейських на місцях.

ПОГ працюють на випередження, встановлюючи довірливі стосунки з місцевими жителями та бізнесом, залучаючи їх до виявлення проблемних зон та розробки рішень. Вони регулярно проводять зустрічі з громадою, організовують спільні обходи територій та сприяють формуванню онлайн чаті для здійснення транзакційної комунікації.

Окрім того, поліцейські використовують цифрові інструменти для збору та аналізу даних про безпеку середовища. Мобільні додатки дозволяють оперативно фіксувати проблемні локації, створювати інтерактивні карти ризиків та відстежувати прогрес у впровадженні рекомендацій. Сучасні аналітичні платформи допомагають встановлювати кореляції між характеристиками простору та рівнем злочинності, що підвищує обґрунтованість пропонованих змін.

АЛГОРИТМ ДІЙ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ОФІЦЕРА ГРОМАДИ ПРИ ЗАСТОСУВАННІ МЕТОДУ CERTED



Кращі практики із застосування ПОГ методів CERTED. Одним із перших кроків стала модернізація вуличного освітлення. Поліцейські визначали «темні зони» з підвищеним рівнем злочинності, звітували перед громадою щодо проблематики та інструментів щодо її вирішення. Після чого органи місцевого самоврядування встановили там сучасні світильники, що забезпечують рівномірне освітлення без темних кутів та сліпих зон.

За рекомендаціями ПОГ в територіальних громадах проводиться реорганізація зелених насаджень у парках та скверах для забезпечення кращої видимості та створення відкритих просторів, де люди почуваються безпечно. Це включає прорідження густих чагарників, піднімання крон дерев та створення чітких зонованих просторів. Роль поліцейських полягає у визначенні проблемних місць, що заважають природному спостереженню, а також у організації мешканців щодо покращення благоустрою тої чи іншої «проблемної» локації.

На основі аналізу криміногенної ситуації в межах компетенції ПОГ надає рекомендації щодо розміщення камер відеоспостереження у стратегічних локаціях територіальної громади. Важливим аспектом є поєднання технічних засобів з елементами природного спостереження та соціального контролю, що є невід'ємною частиною методики попередження правопорушень.

Характерною особливістю українського досвіду є активна взаємодія поліції з громадськими активістами та організаціями. У багатьох громадах саме громадські ініціативи стають каталізаторами впровадження CPTED, а ПОГ виступає експертним партнером, що надає фахові рекомендації та аналітичні дані. Така співпраця дозволяє подолати обмеженість ресурсів та забезпечити підтримку змін з боку місцевих жителів.

Незважаючи на позитивні зрушення, впровадження CPTED в Україні все ще має фрагментарний характер і часто залежить від ініціативності конкретних працівників поліції та місцевої влади. Для системного розвитку цього напрямку необхідне його інституційне закріплення у структурі роботи поліцейських підрозділів та включення принципів CPTED до нормативно-правових актів.

Прогнозовані виклики впровадження CPTED в Україні. Незважаючи на значний потенціал та доведену ефективність, впровадження методології CPTED в українських реаліях стикається з низкою серйозних викликів, які потребують системного вирішення для масштабування цього підходу.

Фінансові обмеження. Недостатнє бюджетне фінансування та економічні пріоритети. Одним із найбільш значущих викликів є недостатнє фінансування розвитку та модернізації інфраструктури. Муніципалітети часто змушені вирішувати критичні інфраструктурні проблеми (ремонт трубопроводів, доріг тощо), відкладаючи питання безпечного дизайну середовища на другий план. ПОГ, розробляючи CPTED-рекомендації, стикаються з тим, що для їх реалізації немає бюджетних коштів або вони виділяються за залишковим принципом.

Освітні прогалини. Брак знань та кваліфікованих спеціалістів, а також відсутність навчальних програм в закладах освіти та в програмах підготовки поліцейських. В Національній поліції України відчувається нестача працівників, які мають спеціалізовану підготовку з CPTED. Базова освіта поліцейських зрідка включає поглиблене вивчення містобудівних принципів, архітектури та просторового планування.

Інфраструктурні проблеми. Застарілі методи розбудови інфраструктури та незбалансований розвиток громад. Особливо

гострою є проблема спротиву забудовників, які часто не зацікавлені у додаткових витратах на впровадження принципів CPTED під час проектування нових об'єктів. Відсутність законодавчо закріплених вимог щодо безпечного середовища дозволяє забудовникам ігнорувати рекомендації поліції та експертів з CPTED. Це призводить до створення нових просторів, які потенційно сприяють злочинності та потребуватимуть дорогої реконструкції у майбутньому.

Координаційні складнощі. Неузгодженість дій підприємств, установ, організацій, органів місцевого самоврядування, поліції та інших зацікавлених суб'єктів. Впровадження CPTED вимагає злагодженої роботи різних структур: поліції, муніципалітетів, комунальних служб, архітекторів та ландшафтних дизайнерів. В українських реаліях часто бракує ефективних механізмів такої міжвідомчої координації.

Значним викликом залишається небажання змін з боку деяких поліцейських, які надають перевагу традиційним методам роботи. Впровадження CPTED вимагає перегляду усталених підходів до забезпечення громадської безпеки, що часто зустрічає інституційний спротив. Крім того, є певний скептицизм щодо ефективності «м'яких» методів запобігання злочинності порівняно із силовими підходами.

Окремою проблемою є брак інформованості громадськості про принципи CPTED. Багато безпекових ініціатив з перепланування просторів зустрічають нерозуміння або активний спротив місцевих жителів, які не усвідомлюють зв'язок між дизайном середовища та рівнем злочинності. Поліцейські підрозділи часто не мають достатніх комунікаційних ресурсів для пояснення мети та очікуваних результатів змін.

У контексті поточної безпекової ситуації в Україні також виникає потреба адаптувати принципи CPTED до нових викликів, пов'язаних із військовими загрозами та захистом критичної інфраструктури. Ця адаптація потребує додаткових досліджень та розробки специфічних підходів, які будуть враховувати український контекст, а не просто копіювати закордонний досвід.

Запитання для самоконтролю:

1. У чому полягає основна ідея стратегії CPTED і як вона впливає на рівень злочинності без постійної присутності поліції?
2. Які чотири фундаментальні принципи лежать в основі методології CPTED?
3. Як реалізується принцип природного нагляду та які архітектурні та соціальні рішення цьому сприяють?
4. Чим відрізняється природний контроль доступу від фізичних бар'єрів безпеки? Наведіть приклади.
5. Яким чином принцип територіального посилення формує у громадян відчуття власності та відповідальності за простір?
6. Як підтримка та обслуговування середовища пов'язані з «теорією розбитих вікон»?
7. Які відомі приклади впровадження принципів CPTED свідчать про їхню ефективність у зниженні злочинності?

Розділ IV

МЕТОД ПЛАНУВАННЯ ТА СТРАТЕГІЧНОГО ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ БЕЗПЕКИ «САРО» (СКАНУВАННЯ, АНАЛІЗ, РЕАГУВАННЯ, ОЦІНКА)

Метод «САРО» (укр. – Сканування, Аналіз, Реагування, Оцінка) (англ. SARA Scanning – Analysis – Response – Assessment) – це стратегічна модель проблемно-орієнтованої поліцейської діяльності, яка дозволяє ефективно реагувати на злочинність та порушення громадського порядку шляхом аналізу ситуацій, а не лише швидкого реагування на інциденти.

Модель САРО представляє собою структурований підхід до вирішення безпекових проблем громад, що базується на чотирьох послідовних етапах: сканування (Scanning), аналіз (Analysis), реагування (Response) та оцінка (Assessment). Ця методологія є ключовим інструментом поліцейської діяльності, орієнтованої на громаду, що допомагає систематично виявляти, аналізувати та вирішувати проблеми безпеки на локальному рівні.

Історично модель САРО була розроблена в Сполучених Штатах Америки наприкінці 1980-х років як частина зусиль із реформування підходів до охорони правопорядку. Її авторами стали кримінологи Герман Голдштейн і Джон Ек, які запропонували переорієнтувати поліцейську діяльність з реактивної (реагування на вже скоєні злочини) на проактивну (запобігання злочинам через вирішення їхніх причин).

Головною метою моделі САРО є перехід від короткострокового вирішення окремих інцидентів до довгострокового подолання системних проблем безпеки. Такий підхід дозволяє ПОГ ефективніше використовувати наявні ресурси, налагоджувати партнерські стосунки з громадою та досягати сталих результатів у зниженні рівня злочинності.

Важливо розуміти, що модель SARA не є жорстким алгоритмом дій, а точніше, гнучкою методологією, яка може адаптуватися до різних контекстів і специфічних проблем. Її чотири етапи забезпечують логічну послідовність кроків, спрямованих на системне вирішення безпекових викликів, з якими стикаються громади.

Успішне впровадження цієї моделі вимагає не лише зусиль поліції, але й активної участі всіх зацікавлених сторін: місцевої влади, бізнесу, громадських організацій та мешканців. Саме такий колаборативний підхід дозволяє досягти найкращих результатів у створенні безпечного середовища для життя.

Сканування. Сканування є першим і надзвичайно важливим етапом моделі САРО, що закладає фундамент для всієї подальшої роботи. На цьому етапі відбувається ідентифікація, систематизація та пріоритезація безпекових проблем у конкретній громаді. Головною метою сканування є формування чіткого розуміння того, які саме проблеми потребують вирішення насамперед та який масштаб негативного впливу проблеми на мешканців громади.

Процес сканування починається з виявлення потенційних проблем безпеки громади. Для цього ПОГ використовують різноманітні джерела інформації: статистичні дані про правопорушення, звернення громадян, результати патрулювання, прийому громадян, повідомлення в соціальних мережах, а також безпосередні спостереження самого офіцера. Важливо збирати інформацію з різних джерел, щоб забезпечити об'єктивне розуміння ситуації.

Після збору первинної інформації відбувається її систематизація та групування для виявлення закономірностей і повторюваних інцидентів. ПОГ має визначити, чи розрізнені правопорушення є проявами однієї й тієї ж системної проблеми, наприклад, чи пов'язані окремі випадки дрібних крадіжок із загальною проблемою підліткової злочинності в громаді.

Ключові питання у процесі «сканування»:

- Які безпекові проблеми найчастіше турбують мешканців громади?
- У яких конкретно місцях (вулицях, мікрорайонах) найчастіше виникають інциденти?
- Чи є закономірності щодо часу доби, днів тижня або сезонності проблем?
- Які категорії населення найчастіше стають жертвами або порушниками?

Важливим аспектом етапу сканування є пріоритезація виявлених проблем, оскільки ресурси поліції та громади завжди обмежені. Пріоритет надається проблемам, які мають найбільший негативний вплив на безпеку громадян, викликають найбільше занепокоєння серед мешканців або мають тенденцію до швидкого погіршення. Результатом етапу сканування має стати чітко сформульована проблема, над вирішенням якої працюватимуть на наступних етапах.

Аналіз. Аналіз є другим етапом моделі САРО, що спрямований на глибоке дослідження виявлених під час сканування проблем. Цей етап можна порівняти з діагностикою хвороби в медицині – без ретельного аналізу причин неможливо призначити ефективне «лікування» проблеми. Саме тому на цьому етапі відбувається всебічне вивчення сутності

безпекових викликів, їхніх причин, умов та наслідків.

Ключовим завданням аналізу є виявлення корінних причин проблеми, а не лише її симптомів. Наприклад, якщо проблемою є високий рівень крадіжок у певній місцевості, ПОГ має з'ясувати не тільки факт існування крадіжок, але й зрозуміти, чому вони відбуваються саме там: це може бути погане освітлення, відсутність відеоспостереження, наявність занедбаних будівель, соціально-економічні фактори або щось інше.

Для проведення якісного аналізу використовується широкий спектр методів і джерел інформації. Кількісні дані (статистика злочинів, демографічні показники, соціально-економічні індикатори) доповнюються якісною інформацією, отриманою через інтерв'ю з мешканцями, фокус-групи, опитування, консультації з експертами та громадськими організаціями.

Важливим інструментом також є кримінологічний аналіз з використанням геоінформаційних систем, що дозволяє виявляти просторові закономірності правопорушень.

Ключові аспекти у процесі «аналізу»:

- Глибинний аналіз проблеми – дослідження всіх аспектів проблеми, її походження тощо.
- Збір даних – статистика, опитування, спостереження тощо.
- Визначення кореневих причин – соціальні, економічні, просторові фактори.
- Визначення необхідних у застосуванні заходів та ресурсів до вирішення проблеми.
- Аналіз зацікавлених сторін – визначення всіх суб'єктів, які вплинуть на вирішення проблеми.

Особливо важливим на етапі аналізу є визначення всіх зацікавлених сторін, які мають відношення до проблеми: потенційних жертв, порушників, свідків, власників територій чи бізнесу, місцевої влади, соціальних установ тощо. Розуміння їхніх інтересів, мотивів і можливостей допомагає розробити більш ефективні заходи реагування.

Результатом етапу аналізу має стати чітке розуміння природи проблеми, її масштабів, причин та контексту. Ця інформація є критично важливою для розробки цілеспрямованих і ефективних заходів реагування на наступному етапі моделі САРО.

Реагування. Реагування – це третій етап моделі САРО, на якому відбувається розробка та впровадження конкретних заходів, спрямованих на вирішення проаналізованої проблеми. Цей етап передбачає перехід від теоретичного розуміння проблеми до практичних дій з її подолання.

Успішність усього процесу САРО значною мірою залежить від того, наскільки вдало будуть спроектовані та реалізовані заходи реагування.

Розробка ефективних заходів реагування ґрунтується на результатах проведеного аналізу та має бути спрямована на усунення корінних причин проблеми, а не лише її симптомів. Важливо наголосити, що заходи реагування в моделі САРО виходять далеко за межі традиційних правоохоронних дій і можуть включати широкий спектр інтервенцій: від змін у міському середовищі до освітніх програм, від технологічних рішень до безпекових ініціатив.

Приклади заходів реагування:

– **Технічні заходи** – встановлення систем відеоспостереження, поліпшення освітлення у проблемних зонах, модифікація дорожньої інфраструктури для зниження аварійності, встановлення фізичних бар'єрів для запобігання правопорушенням, використання методології прогнозування злочинності тощо.

– **Соціальні заходи** – просвітницькі кампанії серед населення, програми превенції для молоді, залучення громади до патрулювання, медіація конфліктів у громаді, профілактична робота з окремими категоріями населення.

– **Правоохоронні заходи** – цільове патрулювання проблемних зон, робота з потенційними правопорушниками, зміни в тактиці реагування на виклики, спеціальні операції з протидії конкретним видам злочинів, співпраця з іншими правоохоронними органами.

Важливим елементом етапу реагування є розробка детального плану впровадження обраних заходів. Цей план повинен включати чіткий розподіл ролей і відповідальності між усіма залученими сторонами, визначення необхідних ресурсів (людських, фінансових, матеріальних), встановлення часових рамок та конкретних індикаторів успішності.

Особливістю підходу САРО є наголос на партнерстві та залученні різних зацікавлених сторін до етапу реагування. Поліція зрідка може ефективно вирішити системні проблеми безпеки самотійно, тому важливою є співпраця з місцевою владою, громадськими організаціями, бізнесом, освітніми закладами, соціальними службами тощо. Такий колаборативний підхід дозволяє об'єднати ресурси та експертизу різних учасників для досягнення спільної мети – підвищення безпеки громади.

Ще однією характерною рисою етапу реагування в моделі САРО є гнучкість і готовність до корекції обраних заходів у процесі їх впровадження. Практика показує, що навіть найретельніше сплановані інтервенції можуть потребувати коригування у світлі нових обставин

або неочікуваних результатів.

Оцінка. Оцінка є заключним, але не менш важливим етапом моделі САРО, що спрямований на вимірювання ефективності впроваджених заходів реагування та визначення ступеня досягнення поставлених цілей. Цей етап перетворює модель САРО з одноразового процесу на циклічний механізм постійного вдосконалення, оскільки результати оцінки стають основою для коригування попередніх кроків або для запуску нового циклу САРО.

Головним завданням етапу оцінки є визначення, чи призвели впроваджені заходи реагування до очікуваних результатів у вирішенні ідентифікованої проблеми. Для цього порівнюється ситуація до і після впровадження заходів за допомогою заздалегідь визначених індикаторів.

Такими індикаторами можуть бути статистичні дані про кількість правопорушень певного типу, результати опитувань щодо відчуття безпеки серед мешканців, економічні показники, пов'язані з проблемою, тощо.

Ключові аспекти під час «оцінювання»:

- **Визначення ефективності заходів** – порівняння ситуації до і після впровадження заходів реагування за ключовими індикаторами.
- **Аналіз досягнення поставлених цілей** – оцінка ступеня вирішення проблеми, виявленої на етапі сканування.
- **Аналіз витрат і вигоди** – порівняння вкладених ресурсів з отриманими результатами, оцінка ефективності використання ресурсів.
- **Визначення необхідності коригувань** – ухвалення рішення щодо продовження, модифікації або припинення впроваджених заходів.
- **Документування та поширення результатів** – фіксація отриманого досвіду, успіхів і проблем для використання в майбутніх проектах.

Оцінка в моделі САРО має бути максимально об'єктивною та спиратися на фактичні дані, а не на суб'єктивні враження. Важливо враховувати не лише прямі, але й непрямі результати впроваджених заходів, включаючи можливі незаплановані наслідки. Наприклад, заходи щодо боротьби з вуличними крадіжками в одній громаді могли призвести до переміщення проблеми в сусідню громаду.

За результатами оцінки ухвалюється рішення щодо подальших дій: продовження впроваджених заходів у незмінному вигляді, їх модифікація для підвищення ефективності, або відмова від них і розробка нових підходів. Важливим є також документування всього процесу та отриманих результатів для формування бази знань, яка може бути використана в майбутніх проектах.

Етап оцінки не слід розглядати як формальність або просту звітність. Це критично важлива частина процесу САРО, яка забезпечує відповідальність, ефективність використання ресурсів та постійне вдосконалення підходів до вирішення безпекових проблем громади.

Схематичний процес моделі САРО:



Взаємодія ПОГ із громадою в межах моделі САРО. Ефективність моделі САРО значною мірою залежить від якості взаємодії поліції з громадою. Цей аспект є особливо важливим для України, де історично існувала недовіра між населенням і правоохоронними органами. Переорієнтація на засади поліцейської діяльності, орієнтованої на громаду передбачає встановлення партнерських відносин, де ПОГ і громада спільно визначають безпекові пріоритети та разом працюють над їх вирішенням.

У контексті моделі САРО громада є не просто об'єктом захисту, а активним учасником усіх етапів процесу вирішення проблем безпеки. Така активна роль громади має низку переваг: ПОГ отримує доступ до унікальних знань мешканців про локальні проблеми, розширюється ресурсна база для впровадження заходів реагування, посилюється громадський контроль за діяльністю поліції, формується відчуття спільної відповідальності за безпеку.

Участь громади в етапі сканування. Мешканці надають інформацію про проблеми безпеки у громаді, беруть участь в опитуваннях, фокус-групах, громадських слуханнях, використовують

онлайн-платформи для повідомлення про інциденти.

Залучення громади до аналізу. Представники громади діляться своїм баченням причин проблем, історичним контекстом, допомагають у зборі даних, надають свої пропозиції щодо вирішення проблемних питань.

Співпраця в розробці та реалізації заходів. Громада бере участь у генеруванні ідей щодо можливих рішень, надає ресурси для впровадження, добровольці долучаються до реалізації заходів, органи місцевого самоврядування адвокатують виділення бюджетних коштів необхідних для вирішення проблем.

Оцінка результатів разом із громадою. Мешканці діляться своїми спостереженнями щодо змін, беруть участь в опитуваннях про ефективність заходів, надають зворотний зв'язок щодо рівня задоволеності результатами.

Ключову роль у налагодженні взаємодії між ПОГ та громадою відіграють формальні та неформальні лідери громад: старости, голови ОСББ, директори шкіл, релігійні діячі, активісти громадських організацій, підприємці тощо. Ці особи користуються довірою мешканців і можуть виступати посередниками між громадою та поліцією, особливо на початкових етапах, коли рівень довіри до правоохоронців може бути недостатнім.

Для ефективної взаємодії з громадою ПОГ використовує різноманітні формати комунікації та співпраці: регулярні зустрічі з мешканцями, створення консультативних рад, спільне патрулювання, проведення тренінгів і воркшопів, організація спільних заходів (спортивних змагань, прибирання території тощо), комунікація через соціальні мережі та месенджери, створення спільних робочих груп для вирішення конкретних проблем.

Досвід впровадження моделі САРО в українських громадах показує, що якість взаємодії ПОГ з громадою безпосередньо впливає на ефективність вирішення безпекових проблем. У тих громадах, де вдалося налагодити справжнє партнерство, спостерігається не лише зниження рівня злочинності, але й суттєве підвищення рівня довіри до поліції, що сприяє подальшому поглибленню співпраці.

Інструменти збору інформації під час сканування. Етап сканування у моделі САРО вимагає систематичного підходу до збору та аналізу інформації про безпекові проблеми громади. Ефективність цього етапу значною мірою залежить від різноманітності та надійності джерел інформації, а також від методів її збору.

Аналіз статистичних даних. Важливим джерелом інформації є

офіційна статистика правопорушень, яка дозволяє виявити тренди та закономірності. Для оцінки статистичних даних ПОГ використовує інформаційно-аналітичну систему «Інформаційний портал Національної поліції України», де фіксуються всі зареєстровані злочини та правопорушення. Аналіз цих даних допомагає виявити «гарячі точки» злочинності, визначити найбільш поширені типи правопорушень та їх динаміку в часі. Крім того, аналізуються статистичні дані інших відомств: судової статистики, даних швидкої допомоги щодо травм, пов'язаних зі злочинами, даних соціальних служб тощо. Такий комплексний аналіз дозволяє отримати більш повну картину безпекової ситуації в громаді.

Аналіз звернень громадян. Звернення громадян до ПОГ та інших органів влади є важливим джерелом інформації про проблеми, які турбують мешканців. Аналізуються як офіційні заяви та скарги, так і звернення на гарячі лінії, через електронні сервіси, у соціальних мережах тощо. Особлива увага приділяється повторюваним зверненням щодо однієї й тієї ж проблеми, що може свідчити про її системний характер.

Опитування населення є одним із найбільш прямих способів дізнатися про безпекові проблеми громади з точки зору її мешканців. ПОГ використовують різні формати опитувань: анкетування (онлайн та офлайн), фокус-групи, глибинні інтерв'ю, громадські слухання. Наприклад, у місті Вінниця регулярно проводяться онлайн-опитування щодо відчуття безпеки в різних районах міста, результати яких використовуються для планування заходів з підвищення безпеки.

Спостереження та патрулювання дозволяють ПОГ безпосередньо вивчати ситуацію на місці та виявляти проблеми, які можуть не відображатися в офіційній статистиці чи зверненнях громадян. У багатьох громадах впроваджена практика спільного патрулювання ПОГ з представниками громади, що дозволяє поєднати професійний погляд правоохоронців з глибоким знанням місцевої специфіки.

Консультації з експертами та партнерськими організаціями також є важливим інструментом збору інформації. ПОГ співпрацюють з соціальними службами, освітніми закладами, медичними установами, громадськими організаціями, які можуть мати цінну інформацію про специфічні проблеми безпеки. Наприклад, консультації з учителями можуть допомогти виявити проблеми безпеки дітей, а співпраця з організаціями, що працюють з вразливими групами населення, – проблеми, з якими стикаються ці групи.

Важливо підкреслити, що на етапі сканування найкращі

результати дає комбінація різних інструментів збору інформації. Це дозволяє отримати більш повну та об'єктивну картину безпекових проблем громади, уникнути упереджень та включити в поле зору проблеми різних груп населення, у тому числі тих, хто зрідка звертається прямо до поліції.

Методи аналізу причин проблеми.

Аналіз корінних причин. Метод «5 чому» та причинно-наслідкові діаграми допомагають ПОГ заглибитись у дослідження першопричин безпекових проблем. Наприклад, аналізуючи проблему грабежів у певному парку, поліцейські можуть запитати: «Чому саме тут?», «Чому саме в цей час?», «Чому саме ці жертви?» тощо, поступово розкриваючи більш глибокі причини, на які можна вплинути.



Методи дослідження. Глибинні інтерв'ю з мешканцями, жертвами злочинів та іншими зацікавленими сторонами дозволяють отримати унікальні інсайти щодо сприйняття безпекових проблем та їх впливу на якість життя. ПОГ використовують наративний аналіз та інші якісні методи для кращого розуміння контексту проблем безпеки та формування більш ефективних стратегій реагування.

Аналіз даних про злочинність є фундаментальним методом на етапі аналізу в моделі САРО. ПОГ використовують як простий статистичний аналіз (частотні розподіли, тренди, кореляції), так і більш складні методи аналізу даних, такі як регресійний аналіз для виявлення факторів, що впливають на рівень злочинності, або аналіз часових рядів для прогнозування майбутніх патернів злочинності.

Важливим елементом аналізу є також ситуаційна оцінка, яка передбачає дослідження фізичного та соціального середовища, в якому виникає проблема. Наприклад, аналіз інфраструктури та архітектури місця (освітлення, видимість, доступ, маршрути втечі тощо), соціальної динаміки (хто і коли користується цим простором, які відносини між різними групами тощо), економічних факторів (рівень безробіття, бідності, наявності комерційної активності тощо).

Досвід показує, що на етапі аналізу ефективним є застосування трикутника аналізу проблем, який фокусується на трьох ключових елементах: потенційний правопорушник, потенційна жертва та сприятливе середовище. Такий підхід дозволяє визначити найбільш перспективні напрямки для втручання: чи треба впливати на мотивацію потенційних правопорушників, чи посилювати захист потенційних жертв, чи змінювати середовище, яке сприяє вчиненню правопорушень.



Все більшого значення набуває також мережевий аналіз, особливо для вирішення масштабних проблем. Цей метод дозволяє виявити зв'язки між людьми, місцями та подіями, визначити ключових суб'єктів у злочинних мережах та розробити стратегії для їх розірвання.

Вагомим доповненням до традиційних методів є аналіз соціальних медіа, який дозволяє відстежувати публічне обговорення безпекових проблем, виявляти нові тренди та загрози, а також оцінювати суспільне сприйняття безпекової ситуації. ПОГ активно використовують цей метод для раннього виявлення потенційних проблем.

Розробка та реалізація заходів реагування. Після ретельного аналізу проблеми безпеки настає етап розробки та впровадження заходів реагування. Це найбільш творчий і практичний етап моделі САРО, який передбачає пошук ефективних рішень та їх реалізацію на практиці. Важливо наголосити, що відповідно до філософії проблемно орієнтованої поліцейської діяльності, заходи реагування мають бути спрямовані на усунення корінних причин проблеми, а не лише на її симптоми.

У багатьох громадах під час розробки заходів реагування використовують підхід на основі трикутника злочинності, який передбачає вплив на трьох учасників та умови злочину: потенційний правопорушник, потенційна жертва і середовище, що сприяє злочину. Відповідно, заходи можуть бути спрямовані на зменшення мотивації потенційних правопорушників, захист потенційних жертв або зміну середовища так, щоб зробити злочин менш імовірним.

Заходи запобігання через архітектурне планування. Цей підхід передбачає зміну фізичного середовища з метою зменшення можливостей для вчинення злочинів (метод CERP TED).

Заходи соціальної превенції. Ці заходи спрямовані на зміну соціальних умов, які сприяють злочинності.

Заходи громадської участі. Ці заходи передбачають активне залучення громади до забезпечення безпеки.

Правоохоронні заходи. Традиційні методи поліцейської діяльності, адаптовані до конкретної проблеми.

Важливим аспектом етапу реагування є планування реалізації розроблених заходів. Для кожного заходу визначаються відповідальні особи, необхідні ресурси, часові межі та індикатори успіху. Також розробляється план комунікації з громадою та іншими зацікавленими сторонами, щоб забезпечити їхню підтримку та участь.

Найефективнішими є комплексні заходи реагування, які поєднують різні підходи та спрямовані на різні аспекти проблеми. Наприклад, для вирішення проблеми вечірнього хуліганства в парку може бути поєднано поліпшення освітлення, встановлення відеокамер, організацію патрулювання, проведення інформаційної кампанії та створення альтернативних можливостей для дозвілля молоді.

Важливо також враховувати можливі побічні ефекти запланованих заходів, такі як переміщення проблеми в інше місце або її трансформація в іншу форму. Наприклад, посилення контролю за вуличними крадіжками в центрі міста може призвести до переміщення проблеми в сусідні райони. Тому під час планування заходів реагування необхідно

передбачати такі ризики та розробляти стратегії їх мінімізації.

Критерії та індикатори оцінки. Завершальним етапом моделі SAPO є оцінка ефективності впроваджених заходів. Цей етап має критичне значення для розуміння, чи досягли реалізовані заходи поставлених цілей, які уроки можна отримати з цього досвіду та які корективи необхідно внести для покращення результатів. Для проведення об'єктивної та всебічної оцінки в громадах використовуються різноманітні критерії та індикатори, які дозволяють виміряти різні аспекти змін, що відбулися.

Основою для оцінки є чітке розуміння того, що саме планувалося досягти впровадженими заходами. Тому ще на етапі розробки заходів реагування визначаються конкретні, вимірювані, досяжні, релевантні та обмежені в часі цілі (SMART-цілі).

Статистичні індикатори. Базуються на офіційних даних правоохоронних органів та інших відомств:

- кількість зареєстрованих правопорушень певного типу;
- кількість звернень громадян щодо безпекових проблем;
- швидкість реагування поліції на виклики;
- кількість затримань та притягнень до відповідальності.

Індикатори сприйняття. Відображають суб'єктивне сприйняття безпеки членами громади. Рівень відчуття безпеки мешканців (за даними опитувань):

- задоволеність громадян роботою поліції;
- готовність повідомляти про злочини та підозрілі випадки;
- сприйняття конкретних місць як безпечних/небезпечних;
- рівень довіри до правоохоронних органів.

Індикатори змін у середовищі. Фіксують зміни у фізичному та соціальному середовищі:

- кількість відремонтованих об'єктів інфраструктури;
- рівень освітленості громадських місць;
- площа території, охоплена відеоспостереженням;
- кількість учасників громадських ініціатив з безпеки.

На практиці все частіше використовується комбінований підхід до оцінки, який поєднує як кількісні, так і якісні методи. Кількісні методи (аналіз статистики, опитування з репрезентативною вибіркою, вимірювання фізичних параметрів середовища) дозволяють отримати об'єктивні дані про зміни, а якісні методи (глибинні інтерв'ю, фокус-групи, спостереження) допомагають зрозуміти контекст цих змін, їх сприйняття різними групами та непередбачені наслідки.

Важливим аспектом оцінки є порівняльний аналіз. Для об'єктивної оцінки ефективності заходів порівнюються не лише показники до і після, але й дані з експериментальної зони (де впроваджувалися заходи) та контрольної зони (з подібними характеристиками, але без впровадження заходів). Такий підхід дозволяє відокремити вплив впроваджених заходів від інших факторів, які могли вплинути на ситуацію.

Не менш важливою є оцінка сталості досягнутих результатів. Для цього проводиться моніторинг ситуації після завершення активної фази впровадження заходів. Якщо позитивні зміни зберігаються протягом тривалого часу, це свідчить про те, що проблема була вирішена на рівні корінних причин, а не лише її симптомів.

Результати оцінки документуються та поширюються серед усіх зацікавлених сторін. Це дозволяє не лише звітувати про виконану роботу, але й сприяє обміну досвідом, накопиченню знань та формуванню бази успішних практик, які можуть бути використані для вирішення подібних проблем в інших громадах України.

Співпраця із соціальними службами, закладами освіти, об'єднаннями співвласників багатоквартирного будинку.

Соціальні служби є ключовими партнерами ПОГ у вирішенні проблем, пов'язаних з вразливими групами населення. Співпраця особливо важлива у випадках домашнього насильства, злочинності серед неповнолітніх тощо. Спільні виїзди соціальних працівників з ПОГ до кризових сімей, проведення профілактичних заходів, раннє виявлення проблемних ситуацій – все це дозволяє комплексно підходити до вирішення соціально обумовлених безпекових викликів.

Освітні заклади є також ключовими партнерами у проведенні профілактичної роботи серед дітей та молоді. Вони допомагають не лише виявляти проблеми на ранній стадії, але й формувати правову культуру та довіру до правоохоронних органів у підростаючого покоління. Спільні проєкти включають просвітницькі заходи з безпеки дорожнього руху, протидії булінгу, ризиків в інтернеті тощо.

Об'єднання співвласників багатоквартирних будинків та керуючі компанії є важливими партнерами для підвищення безпеки житлових комплексів. Вони можуть надавати цінну інформацію про проблеми конкретних будинків, забезпечувати доступ до місць загального користування для встановлення систем безпеки, координувати комунікацію з мешканцями. Спільні проєкти часто включають встановлення систем відеоспостереження, покращення освітлення, створення безпечних прибудинкових територій.

Ефективна модель безпекового партнерства також включає співпрацю з медичними закладами. Лікарні та поліклініки є важливими джерелами інформації про випадки травматизму, пов'язаного з насильством, включно з випадками, які можуть не потрапляти до офіційної поліцейської статистики.

Оперативний обмін інформацією між медичними закладами та поліцією, звичайно з дотриманням вимог щодо захисту персональних даних, дозволяє своєчасно реагувати на випадки насильства та виявляти приховані проблеми.

Бізнес-спільнота також є важливим партнером у забезпеченні безпеки громад. Підприємці зацікавлені у безпечному середовищі для своєї діяльності, а тому часто готові інвестувати в проєкти з підвищення безпеки. Це може бути фінансування систем відеоспостереження, освітлення, облаштування громадських просторів, спонсорування інформаційних кампаній тощо. Крім того, бізнес може надавати робочі місця для осіб із груп ризику як частину програм соціальної реінтеграції.

Релігійні організації та церкви також відіграють важливу роль у системі безпекового партнерства, особливо в невеликих громадах та селах. Вони мають значний моральний авторитет, який може бути використаний для просування цінностей законослухняної поведінки, підтримки жертв злочинів, медіації конфліктів. Крім того, релігійні громади часто мають ресурси для надання допомоги вразливим групам населення, що може опосередковано сприяти зниженню рівня злочинності.

Одним із ключових механізмів координації партнерства в рамках моделі SAPO є створення формальних структур співпраці, таких як координаційні ради з питань безпеки при місцевих органах влади, робочі групи з вирішення конкретних проблем, міжвідомчі комісії тощо. Такі структури забезпечують регулярний обмін інформацією, спільне планування заходів, розподіл відповідальності та ресурсів, а також моніторинг результатів.

Важливою умовою ефективного партнерства є чітке розуміння кожним учасником своєї ролі та повноважень, а також налагоджена система комунікації. ПОГ використовуються різні комунікаційні платформи для забезпечення такої взаємодії: від традиційних очних зустрічей до створення спільних чатів у месенджерах та використання спеціалізованих інформаційних систем.

Успішне партнерство у рамках моделі SARA також вимагає спільного навчання та обміну досвідом. Тренінги, воркшопи, конференції, де представники різних відомств та організацій навчаються разом,

сприяють формуванню спільної мови, розумінню специфіки роботи партнерів та розвитку навичок співпраці.

Модель САРО має значний потенціал для трансформації поліцейської діяльності в Україні та підвищення безпеки громад. Перехід від реактивного до проактивного підходу, від боротьби з окремими інцидентами до системного вирішення проблем, від роботи поліції ізольовано до партнерства з громадою – все це відповідає сучасним світовим тенденціям розвитку правоохоронної діяльності та створює основу для ефективного забезпечення безпеки громад в умовах обмежених ресурсів.



Запитання для самоконтролю:

1. У чому полягає сутність методу «САРО» і чим він відрізняється від традиційного реагування на інциденти?
2. Яка мета етапу Сканування і які джерела інформації можуть використовуватися для виявлення проблем?
3. Що передбачає етап Аналізу та чому він є ключовим у визначенні причин правопорушень?
4. Які дії охоплює етап Реагування та як обираються найефективніші стратегії впливу?
5. У чому полягає завдання етапу Оцінки та які показники можна використовувати для визначення ефективності заходів?
6. Як застосування методу «САРО» сприяє профілактиці правопорушень та підвищує довіру громади до поліції?
8. Наведіть приклад ситуації з практики, де використання моделі «САРО» могло б забезпечити кращий результат, ніж стандартне реагування.

Робочий зошит: Модель SAPO

1. Сканування (S – Scanning)

👉 Визначення проблеми. Які повторювані інциденти чи проблеми виникають у громаді?

- Опис проблеми: _____
- Хто залучені сторони: _____
- Де і коли це відбувається: _____

Місце для запису:

2. Аналіз (A – Analysis)

👉 Збір та дослідження інформації. Які причини проблеми? Які фактори її підтримують?

- Джерела інформації: _____
- Основні причини: _____
- Соціальні, економічні чи середовищні чинники: _____

Місце для запису:

3. Реагування (R – Response)

👉 Розробка та впровадження заходів для усунення проблеми.

- Можливі рішення: _____
- Обрані заходи: _____
- Хто відповідальний: _____
- Строки виконання: _____

Місце для запису:

4. Оцінка (O – Assessment)

👉 Перевірка ефективності обраних дій.

- Чи зменшилася проблема? _____
- Які результати досягнуто: _____
- Що потребує доопрацювання: _____

Місце для запису:

Розділ V

РЕАЛІЗАЦІЯ БЕЗПЕКОВИХ ІНІЦІАТИВ ПОГ

Безпека в громаді є фундаментальною потребою, без якої неможливий сталий розвиток суспільства. Сучасні українські реалії демонструють, що забезпечення громадської безпеки потребує комплексного підходу, що базується на принципах колективної відповідальності та проактивних діях. Саме тому концепція «безпекових ініціатив» у громадах набуває особливої актуальності, розширюючи традиційні межі роботи правоохоронних органів.

Філософія проєкту ПОГ стала інноваційною відповіддю на потребу реформування системи правоохоронних органів в Україні. На відміну від дільничних інспекторів старої моделі, ПОГ працюють за новою філософією, де головний акцент робиться на превентивній роботі, постійній присутності в громаді та розбудові довірчих відносин із місцевими жителями. Такий офіцер не лише реагує на правопорушення, а й стає каталізатором позитивних змін у сфері безпеки.

Безпека громади – це не просто відсутність злочинності, а створення середовища, де кожен громадянин відчувається захищеним і здатним впливати на формування безпекового простору навколо себе.

Забезпечення та розбудова безпекового простору в громаді є багатокомпонентним стратегічним планом створення та підтримки правопорядку, яка втілюється ПОГ спільно з органами місцевого самоврядування та мешканцями, визначаються пріоритетні напрямки враховуючи особливості дільниці які потребують уваги, загальний стан безпеки та безпекова складова. У службовій діяльності ПОГ реалізація безпекових ініціатив визначається як пріоритетна.

Безпекова ініціатива – швидке та просте рішення актуальних проблем безпеки, яке здійснюється спільно з керівництвом ТГ, ОСББ, волонтерами, мешканцями. Ця ініціатива формується на основі проведеного аналізу поліцейськими або отриманої інформації від населення громади та спрямована на швидке вирішення безпекової проблеми, не потребує значного фінансування, залучення великої кількості інших суб'єктів, розробки проєктної документації, додатково ухвалених рішень.

Впровадження безпекових ініціатив – є реакція ПОГ на запит місцевих мешканців за рахунок сучасних підходів до вирішення безпекових питань, надання якісного поліцейського сервісу, спільна робота з органами місцевого самоврядування та активна участь громади у розбудові, удосконаленні та підтриманні колективної безпеки.

Головні суб'єкти реалізації безпекової ініціативи. Ефективна реалізація безпекових ініціатив у громадах відбувається завдяки скоординованій взаємодії трьох ключових суб'єктів: ПОГ, органів місцевого самоврядування та активних представників громадянського суспільства. Саме їхня злагоджена співпраця створює підґрунтя для формування комплексної системи безпеки на місцевому рівні.

ПОГ – постійно працюють і проживають на території обслуговування, забезпечують надання поліцейських послуг населенню територіальної громади. ПОГ має розширені повноваження щодо реагування на виклики та превентивної роботи.

Органи місцевого самоврядування – забезпечують матеріально-технічну базу, формують місцеві програми безпеки, виділяють кошти на реалізацію безпекових ініціатив та проєктів, а також ініціюють залучення громадян до їх впровадження.

Громадські організації та населення – беруть участь у формуванні громадських патрулів, здійснюють громадський контроль за діяльністю поліції, надають інформаційну підтримку, залучаються до профілактичних заходів та обговорень безпекових складових громади.

Особливу роль у реалізації безпекових проєктів відіграє партнерство з громадськими організаціями та населенням. Це партнерство набуває різних форм: від створення громадських формувань з охорони громадського порядку до впровадження спільних освітніх програм з безпеки. Активне залучення громадян до процесу забезпечення безпеки не лише підвищує ефективність поліцейської роботи, але й сприяє формуванню культури безпеки та відповідальності серед населення. В умовах української децентралізації такий підхід набуває особливого значення, оскільки дозволяє створювати безпекові ініціативи, які враховують специфіку конкретних громад та відповідають їхнім потребам.

ПОГ виступають центральними суб'єктами у процесі впровадження безпекових ініціатив, поєднуючи функції організаторів, комунікаторів та безпосередніх виконавців. Їх діяльність охоплює весь цикл реалізації ініціативи: від виявлення проблемних питань до оцінки ефективності впроваджених заходів.

Особлива цінність ПОГ полягає в глибокій інтеграції в місцевий контекст. Проживаючи на території обслуговування, вони досконало

знають особливості місцевого населення, проблемні локації, криміногенну ситуацію та наявні ресурси. Це дозволяє їм адаптувати безпекові ініціативи до конкретних потреб громади та забезпечувати їх максимальну ефективність. Крім того, постійна присутність ПОГ в громаді створює ефект «видимої поліції», що само собою має профілактичний ефект і підвищує відчуття безпеки серед населення.

Формування безпекової ініціативи включає:

- проведення аналізу території – проводиться ПОГ в межах поліцейської дільниці, після отримання відомостей про стан правопорядку. Під час моніторингу дільниці вивчається стан безпекового середовища, негативні наслідки, можливі ризики у майбутньому. ПОГ використовує аналітичні дані (кваліфікація та кількість звернень, подій, прийнятих рішень, інші статистичні дані), а також аналізує інформацію, отриману від мешканців, представників ОСББ, керівників підприємств, закладів та інформацію, яка доступна у публічних джерелах;

- обґрунтування – формується на основі фактично зібраних даних, аналітиці та інформації. Обґрунтування готується ПОГ та надається на розгляд ОСББ та іншим зацікавленим суб'єктам;

- описову частину – містить статистичні дані, потенційні ризики та шляхи їх вирішення. Цей документ ПОГ використовує під час публічних виступів на заслуховуваннях, звітуваннях, ініціативних нарадах, обговореннях тощо.

Розгляд безпекової ініціативи проводиться під час офіційних заходів (сесія органів місцевого самоврядування, засідання виконавчих комітетів, збори ОСББ, робочі зустрічі).

Реалізація безпекової ініціативи. ПОГ планує терміни проведення визначених заходів і включає їх до двотижневого плану роботи, відповідно зазначає у логістичному приладі, обираючи відповідну категорію службового завдання, повідомляє або інформує осіб, які залучені до цього заходу.

Консолідація зусиль. ПОГ практично застосовує принцип консолідації сил у досягненні спільної мети у розбудові безпекового середовища та покращення умов проживання громадян. ПОГ застосовує принцип консолідації, як одне з пріоритетних завдань, яке буде спрямоване на створення безпечного простору та покращення якості життя громади. За допомогою комунікації під час зустрічей ПОГ з ОСББ, органами місцевого самоврядування та іншими рекомендовано спільно відшукати ефективне рішення, ресурси, методи та шляхи вирішення проблемних питань.

ПОГ вносить пропозиції, залучає до співпраці зацікавлених

суб'єктів, засоби, ресурси, осіб, презентує проблемні питання, наголошує про можливі наслідки існуючих проблем та вносить свої пропозиції щодо їх вирішення або зменшення впливу цих проблем на суспільство, ініціюючи спільні збори, зустрічі та наради.

Звітування. Під час звіту ПОГ детально розповідає про стан дотримання правопорядку на поліцейській дільниці, вжиті заходи для запобігання правопорушенням, та впровадження безпекової ініціативи. У своєму звіті ПОГ надає повну інформацію про позитивний ефект впровадження безпекових ініціатив, наводить приклади та порівняння, аналізує результати спільної роботи та визначає позитивні зміни. Додатково ПОГ долучає до звітування позитивні відгуки мешканців, які свідчать про задоволення їхніх потреб у безпеці та високу якість співпраці ПОГ з громадою. ПОГ долучає фото та відео, щоб відображати статистичні відомості позитивних змін в безпеці та правопорядку громади у зв'язку з ефективною реалізацією безпекової ініціативи.

Отже, безпекова ініціатива – це форма вирішення проблеми, яка турбує мешканців поліцейської дільниці в межах територіальної громади. Роль ПОГ – орієнтуватись на потреби громади та впроваджувати безпекові ініціативи з метою припинення правопорушень, а також вирішення локальних проблем жителів, що сприяє розбудові безпекового простору.

Алгоритм реалізації безпекових ініціатив:

– **Визначення проблеми** та встановлення умов, що негативно впливають на вчинення правопорушень та безпеки громади в цілому, а також ідентифікацію можливих ризиків.

– **Визначення способу, заходу, методу, стратегії** щодо вирішення конкретної проблеми або зменшення її негативного впливу на громадян. Ця дія є індивідуальною, оскільки ідентичних проблем та шляхів їх вирішення не існує.

– **Формування листа.** Формується письмово на основі фактично зібраних даних, аналітиці (в тому числі в межах розгляду звернень), інформації від громадян, органів самоврядування тощо. В листі зазначається інформація щодо проблеми, ризиків, впливу на громадян, правопорядок та шляхи вирішення цієї проблеми.

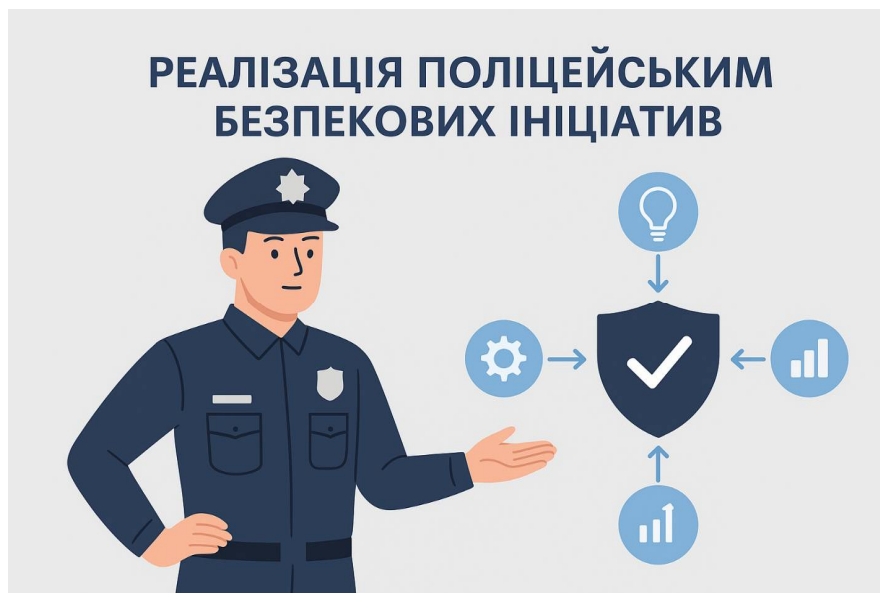
– **Лист** – це основний документ під час проведення звітування перед громадою на сесії, виконавчому комітеті, інших заходах громади. Для повної деталізації та висвітлення проблеми ПОГ готує презентацію про відповідну проблему, її потенційні ризики, шляхи вирішення та наслідки ігнорування та провести публічний виступ на офіційних

заходах громади.

– **Оцінка.** Після реалізації безпекової ініціативи через певний період ПОГ досліджує проблему повторно, тим самим встановивши доцільність та ефективність впровадженої безпекової ініціативи.

Комплексний аналіз реалізації безпекових ініціатив ПОГ дозволяє зробити висновок про їхню значну ефективність у забезпеченні правопорядку та підвищенні рівня довіри населення до правоохоронних органів. Ключовим фактором успіху цієї моделі є синергія між професійною роботою поліції та активним залученням громадськості до вирішення безпекових проблем.

Безпекова самосвідомість громадян є фундаментальною основою стійкої системи громадської безпеки. ПОГ сприяють її формуванню через просвітницьку роботу, залучення громадян до спільних проєктів та демонстрацію позитивних результатів співпраці. Культура безпеки передбачає не лише готовність населення дотримуватися правил та норм, але й активну позицію щодо захисту спільних інтересів та цінностей. У довгостроковій перспективі саме ця культура стає запорукою сталого розвитку безпечних громад, здатних ефективно протистояти різноманітним викликам та загрозам.



Важливо наголосити, що ПОГ та реалізація безпекових ініціатив є не просто тактичним інструментом зниження рівня злочинності, а стратегічним підходом до трансформації відносин між державою та громадянами у сфері безпеки. Ця модель відображає глибинні зміни у філософії поліцейської діяльності – від реактивного контролю до проактивного партнерства.

В умовах викликів, з якими стикається Україна, така трансформація набуває особливого значення, оскільки сприяє зміцненню внутрішньої стійкості держави та формуванню згуртованого суспільства, здатного ефективно протистояти як зовнішнім, так і внутрішнім загрозам.

Запитання для самоконтролю:

1. Як визначається безпекова ініціатива та які її ключові риси відрізняють її від великих проєктів безпеки?
2. Хто є головними суб'єктами реалізації безпекових ініціатив і яку роль відіграє кожен з них?
3. Які основні етапи включає процес формування та реалізації безпекової ініціативи ПОГ?
4. Чому принцип консолідації зусиль вважається пріоритетним у діяльності ПОГ, як він реалізується на практиці?
5. Яким чином ПОГ забезпечує оцінку ефективності реалізованих безпекових ініціатив?

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ТА РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний Кодекс України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/ed19960628#Text>.
2. Кримінальний процесуальний Кодекс: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/ed20120413#Text>.
3. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19/ed20150702#Text>.
4. Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громад: Наказ МВС України від 28.07.2017 р. № 650, за реєстр. в Міністерстві юстиції України 21.08.2017 р. за № 1041/30909 (зі змін.).
5. Методичні рекомендації щодо особливостей організації службової діяльності поліцейських офіцерів громад, які закріплені за поліцейськими дільницями в межах міста. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1041-17#Text>.
6. Center for Innovations in Community Safety (CICS). *Georgetown Law*. URL : <https://www.law.georgetown.edu/cics/>
7. 21st Century Policing: Innovation in Local Communities. *IACP*. URL : <https://www.theiacp.org/resources/document/21st-century-policing-innovation-in-local-communities>
8. Redefining Community Policing: Innovative Solutions for Modern Challenges. URL : <https://prisonsystems.eu/redefining-community-policing-innovative-solutions-for-modern-challenges/>
9. Smart Policing: Top Five Policing Innovations Shaping the Future. *Deloitte*. URL : <https://www.deloitte.com/us/en/services/consulting/services/future-of-policing-and-law-enforcement-technology-innovations.html>.
10. A Community-Policing Innovation Model to Build Sustainable Trust and Effectively Reduce Crime in Urban Areas. URL : https://www.allmultidisciplinaryjournal.com/uploads/archives/20250120154355_MGE-2025-1-157.1.pdf.
11. Five Core Strategies of Smart Policing. *CNA*. URL : <https://www.cna.org/our-media/indepth/2025/05/five-core-strategies-of-smart-policing>.
12. Exploring Innovation in Law Enforcement: Opportunities and Critical Considerations. *OECD*. URL : <https://oecd-opsi.org/blog/exploring-innovation-in-law-enforcement/>
13. Improving Public Safety Through Better Accountability and Prevention. *Center for American Progress*. URL : <https://www.americanprogress.org/article/improving-public-safety-through-better-accountability-and-prevention/>
14. Innovative Community Policing Models in Response to Contemporary Challenges. URL : <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/21533687251341>

272?int.sj-full-text.similar-articles.6.

15. Office of Community Oriented Policing Services (COPS), U.S. Department of Justice. *Community Policing Defined*. Washington D. C., 2014. URL : <https://portal.cops.usdoj.gov/resourcecenter/content.ashx/cops-p157-pub.pdf>.

16. Skogan, W.G. (2004). *Community Policing: Can It Work?* Belmont, CA : Wadsworth.

17. Bayley, D. H., & Nixon, C. (2010). *The Changing Role of the Police: New Models of Policing*. Oxford : The University of Oxford.

18. Goldstein, H. (1990). *Problem-Oriented Policing*. New York : McGraw-Hill.

19. Kelling, G. L., & Coles, C. M. (1996). *Fixing Broken Windows: Restoring Order and Reducing Crime in Our Communities*. New York : Free Press.

20. United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC). *Handbook on Police Accountability, Oversight and Integrity*. Vienna, 2011. URL : https://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/Handbook_on_police_Accountability_Oversight_and_Integrity.pdf.

21. European Union Agency for Law Enforcement Training (CEPOL). *Innovative Policing Practices Across Europe*. 2022. URL : <https://www.cepola.europa.eu/>

22. Reisig, M. D., & Kane, R. J. (2015). *The Oxford Handbook of Police and Policing*. Oxford : Oxford University Press.

Для нотаток

Навчальне видання

**Дрок Ірина Сергіївна
Бреславська Майя Євгенівна
Головатий Дмитро Ігорович**

**ПАРТНЕРСТВО ПОЛІЦІЇ ТА ГРОМАДИ:
СУЧАСНІ СТРАТЕГІЇ БЕЗПЕКИ**

Практичний посібник

Редактор, оригінал-макет – *А. В. Самотуга*
Редактор *О. М. Врублевська*
Дизайн – *К. А. Горденко*

Підп. до друку 28.11.2025. Формат 60х84/16. Друк – цифровий. Гарнітура – Times.
Ум.-друк. арк. 5,12. Обл.-вид. арк. 5,58. Наклад – 25 прим. Зам. № 12/25-нп

Надруковано у Дніпровському державному університеті внутрішніх справ
49005, м. Дніпро, просп. Науки, 26, sed@dduvs.edu.ua
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців ДК № 8112 від 13.06.2024